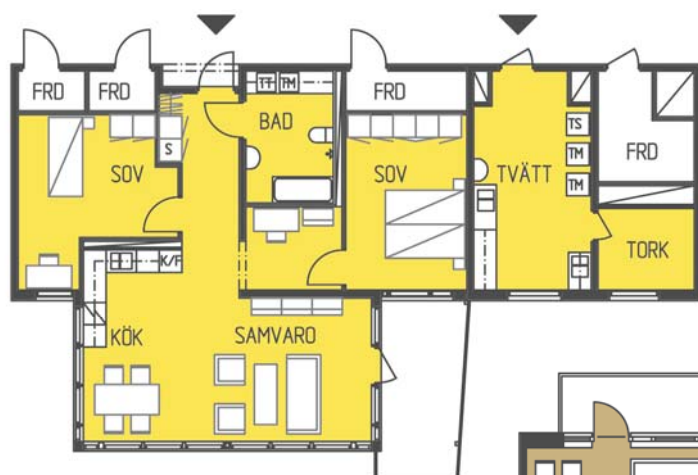
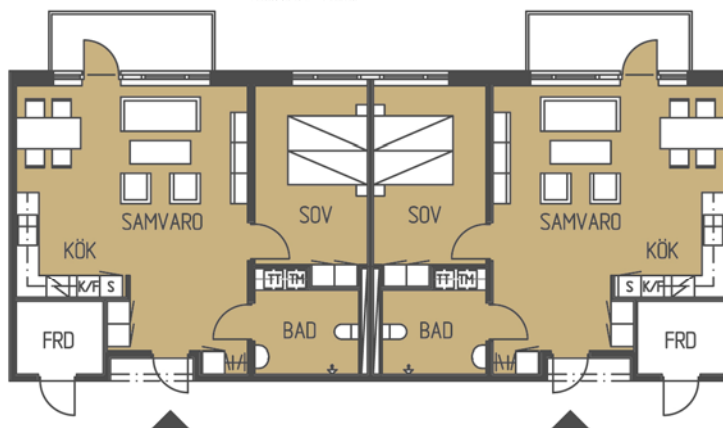

3 ROK 92 KVM / TVÄTT 24 KVM
SKALA 1:200

2,5 ROK 66 KVM
SKALA 1:200

2 ROK 64 KVM / 2 ROK 64 KVM
SKALA 1:200

Från särskilt boende till trygghetsboende

Att genom omvandling av befintlig bebyggelse möta framtidens efterfrågan av boende för äldre

NADJA BISTER
ALEXANDER SANDQVIST

EXAMENSARBETE

Högskoleingenjörsprogrammet Byggingenjör
Institutionen för arkitektur
CHALMERS TEKNISKA HÖGSKOLA
Göteborg 2013

Från särskilt boende till trygghetsboende

Att genom omvandling av befintlig bebyggelse möta framtidens efterfrågan av boende för äldre

NADJA BISTER
ALEXANDER SANDQVIST

Institutionen för arkitektur
CHALMERS TEKNISKA HÖGSKOLA
Göteborg 2013

Converting special housing for assisted living and complex care to senior housing for assisted living
Meet the future needs of elderly housing by converting existent settlement
NADJA BISTER, 1989
ALEXANDER SANDQVIST, 1985

© NADJA BISTER, ALEXANDER SANDQVIST

Department of Architecture
Chalmers University of Technology
SE-412 96 Göteborg
Sweden
Telephone + 46 (0)31-772 1000

Omslag:
Förslag på planlösningar, 5.3.3. ALT2 (s. 25), 5.3.1. ALT1 (s. 20) och 6.3.1. ALT1 (s. 34).

Chalmers
Göteborg, Sweden 2013

Sammandrag

Sveriges befolkning blir allt äldre och år 2050 beräknas en fjärdedel av befolkningen vara över 65 år. Detta medför ett ökat behov av tillgänglighetsanpassade bostäder som till exempel mellanboende. Samtidigt håller sig Sveriges befolkning friskare och på grund av detta minskar vårdbehovet och efterfrågan av särskilda boenden. Trygghetsboende är en typ av mellanboende. Det är till för människor över 70 år som känner sig i behov av ett tillgängligt utformat boende och kanske känner sig ensamma men som av kommunen inte anses i behov av ett särskilt boende. Denna boendeform fick genomslag år 2009 då det beslutades att den skulle inkluderas i statens investeringsbidrag för ny- och ombyggnation av boenden för äldre. Syftet med det här arbetet är att utreda vilka möjligheter som det finns att omvandla olika typer av särskilda boenden till attraktiva och väl fungerande trygghetsboenden. Information har inhämtats genom litteraturstudier, deltagande på konferenserna "Boende för äldre 2013" och "Forma framtidens äldreboende", praktik på Nyhaga korttidsboende och studiebesök på seniorboendet Bovieran i Sävedalen samt äldreboendena Dicksons Hus och Kallebäck. Dicksons Hus äldreboende och Kallebäcks äldreboende valdes ut som studieobjekt för att på ett tydligt sätt demonstrera de skilda förutsättningar och problem som ett före detta servicehus i förhållande till ett sjukhem har vid en omvandling till trygghetsboende. För dessa två boenden har flera alternativ på utformning tagits fram varefter de har analyserats. Att omforma före detta servicehus till trygghetsboende visade sig vara fördelaktigt ur aspekten att de har stora likheter när det kommer till funktioner och grundtankar vid utformning. Före detta sjukhem skiljer sig desto mer men kan vara ett alternativ då de med sina forna flerbäddssalar är enklare att omforma till funktionella lägenheter med höjd tillgänglighetsnivå jämfört med servicehusens mindre lägenheter.

Nyckelord: Trygghetsboende, mellanboende, sjukhem, servicehus, äldreboende, ombyggnad, renovering, äldre, åldrande befolkning, lägenheter, tillgänglighetsanpassning, funktionsmått, gemensamhetslokal, Dicksons Hus, Kallebäck

Abstract

The inhabitants of Sweden are getting older. According to a prognosis one fourth of all citizens will in the year 2050 be older than 65 years. Due to this the demand of accessible apartments is increasing. At the same time the inhabitants become healthier need of nursing homes for elderly people is decreasing. Senior housing for assisted living is built for people older than 70 years who feel alone or the need of an accessible apartment even though the municipality does not consider it that way. This type of housing got its breakthrough in 2009 when the government decided that it would be included in the investment fund for special housing for assisted living and complex care. The purpose of this project is to investigate the possibilities different kinds of special housing for assisted living and complex care has to be converted to attractive and well-functioning senior housing for assisted living. The information has been obtained by literature studies, visits at the conferences “Boende för äldre” and “Forma framtidens äldreboende”, work practice at Nyhaga special housing for assisted living and complex care and visits at the senior housing Bovieran in Sövedalen and the special housing for assisted living and complex care Dicksons Hus and Kallebäck. Dicksons Hus and Kallebäck were chosen as study objects in order to explain the different pre-requisites of a former service housing unit, compared to a former nursing home, to be converted to senior housing for assisted living. Several different alternatives have been produced for the two housings and then been analyzed. To convert former service housing units to senior housing for assisted living was proved beneficial in the aspect that they have many similarities when it comes to functions and fundamental ideas. Former nursing homes on the other hand differs more notable but are easier to transform into accessible apartments due to their size.

Keywords: Senior housing for assisted living, nursing home, service house unit, senior housing, elderly housing, apartments, renovation, rebuilding, elderly people, accessible

Förord

Detta examensarbete har under våren 2013 utförts vid institutionen Arkitektur på Chalmers tekniska högskola med stöd av Lokalförvaltningen, Göteborgs stad. Examensarbetet är en avslutande kurs på byggingenjörsutbildningen kurs som omfattas av 15 högskolepoäng.

Då den äldre generationen blir större och fler är friska längre finns det ett växande behov av mellanboendeformer så som trygghetsboende. Det finns också ett överskott av särskilda boenden vilket i framtiden kommer bli ännu större på grund av att allt fler äldre bor kvar i sina ordinära bostäder tills vårdbehovet blir så stort att de vill och får flytta. Därför utreder detta arbete hur dessa särskilda boenden som tidigare varit sjukhem och servicehus lämpar sig att omvandlas till attraktiva trygghetsboenden.

Detta arbete har medfört många intressanta möten och diskussioner vilket har gett oss nya insikter samt väckt ett engagemang för utformande av boende för äldre. Vi är tacksamma för all hjälp och stöd vi fått under arbetets gång och vill tacka följande personer.

- Magnus Persson (arkitekt SAR/MSA, tekniklektor, masterkoordinator Chalmers tekniska högskola), vår handledare och examinator vid institutionen Arkitektur på Chalmers tekniska högskola som har gett oss handledning och stöd under arbetets gång.
- Morgan Andersson (arkitekt SAR/MSA, teknologie licentiat, doktorand Chalmers tekniska högskola), vår handledare och kontakt vid Lokalförvaltningen som har hjälpt oss med ritningar, val av lämpliga objekt samt handledning och stöd under processen.
- John Widell (affärsutvecklare, Administration teknologiskt institut) som gav oss möjlighet att besöka konferensen Boende för äldre 2013.
- Gunilla Kullinger (konsulent, Forum vårdbyggnad) som gav oss möjlighet att besöka konferensen Forma framtidens äldreboende.
- Marianne Hermansson (processledare boendemiljöer, utvecklingscentret Senior Göteborg) som hjälpte oss att finna relevant information om reglerande lagar samt information om trygghetsboende.
- Personalen på Nyhaga korttidsboende för att vi fick praktisera hos dem och få en inblick i hur det fungerar på ett särskilt boende samt ta del av deras tankar och åsikter angående utformande av boende för äldre.

Göteborg, Maj 2013

Nadja Bister och Alexander Sandqvist

Innehållsförteckning

Sammandrag.....	I
Abstract	I
Förord	III
Innehållsförteckning.....	IV
1. Inledning.....	1
1.1. Syfte och mål.....	1
1.2. Metod.....	1
1.3. Avgränsningar	1
2. Bakgrund	2
2.1. Äldreomsorgens historia.....	2
2.2. Trygghetsboende	3
2.3. Statistik.....	4
2.4. Lagar.....	4
2.5. Bidrag för uppförande av trygghetsboende	4
2.5.1. Statligt investeringsbidrag.....	4
2.5.2. Kommunala bidrag	4
2.6. Vad skapar ett bra boende för äldre.....	5
2.7. Utformning av boende för äldre	6
2.8. Förutsättningar för respektive boende.....	7
2.8.1. Dicksons Hus äldreboende	7
2.8.2. Första besöket – en betraktelse.....	8
2.8.3. Kallebäcks äldreboende.....	9
2.8.4. Första besöket – en betraktelse.....	11
3. Metod.....	12
3.1. Informationssökande	12
3.1.1. Konferensbesök	12
3.2. Praktik	12
3.2.1. Studiebesök	13
3.2.2. Litteraturstudie	13
3.3. Fallstudie	13
3.4.Handledning	13
4. Fokus vid utformning av trygghetsboende	14
4.1. Lägenheter	14
4.2. Gemensamma utrymmen.....	14
5. Dicksons Hus äldreboende	16
5.1. Kommunikationsutrymmen.....	16
5.2. Lägenhetsindelning	18
5.3. Lägenhetsutformning.....	20
5.3.1. 2,5 rum och kök.....	20
5.3.2. Två rum och kök.....	22
5.3.3. Tre rum och kök / Tvätt / Övernattningslägenhet	24
5.4. Entréplan	26
5.4.1. Hus A.....	26
5.4.2. Hus B.....	28
6. Kallebäcks äldreboende.....	29
6.1. Kommunikationsutrymmen.....	29
6.2. Lägenhetsindelning	31
6.3. Lägenhetsutformning.....	33
6.3.1. Standardmodul.....	33
6.3.2. Hörnmodul.....	36
6.3.3. Gemensamhetsmodul	39

6.3.4.	Specialmodul	41
6.4.	Entréplan	43
6.5.	Tvättstuga	46
7.	Avslutning	47
8.	Referenser.....	49
8.1.	Litteratur.....	49
8.2.	Elektroniska källor	49
8.3.	Muntliga källor	50
Bilaga 1 – Förteckning över boendeformer		
Bilaga 2 – Arbetsprocess		

1. Inledning

Världens befolkning blir äldre och äldre och Sverige är inget undantag (Falk 2010). Sedan 1960 har den svenska genomsnittsmänniskan blivit tio år äldre och 2050 beräknas en fjärdedel av Sveriges befolkning vara över 65 år.

Varje människa har sedan begynnelsen varit i behov av någon form av bostad och sedan 1700-talet har vi i Sverige en tradition att ta hand om de äldre genom att tillhandahålla särskilda boenden anpassade efter olika vårdbehov (Gunnarsson 1981). Antal platser på så kallade särskilda boenden som vi i Sverige tillhandahåller är fler än i något annat land i världen. Dessa platser har dock minskat drastiskt i Sverige de senaste 30 åren vilket delvis beror på att vi håller oss friska längre (Falk 2010). Den ökade medelåldern genererar å andra sidan krav på fler tillgänglighetsanpassade bostäder, trots att vårdbehovet har minskat. Ur detta har en ny form av boende växt fram, det så kallade trygghetsboendet. Denna boendeform ställer inga krav på biståndsprovning utan fungerar mer som en plats för den som känner sig i behov av ett tillgängligt boende och kanske känner sig ensam.

I dagsläget finns ett visst överskott av platser för biståndsprovat särskilt boende vilket gör att en del särskilda boenden runt om i landet läggs ner. Detta gör att fastigheter som tidigare använts inom äldreboenden skulle kunna omformas till trygghetsboende. Fastighetsbeståndet finns, frågan är bara om det är fördelaktigt att omforma dessa till trygghetsboende.

1.1. Syfte och mål

Syftet med det här arbetet är att utreda vilka möjligheter olika typer av särskilda boenden från skilda tidsepoker har att omvandlas till trygghetsboende. Vidare är syftet att visa hur det är möjligt att skapa attraktiva, funktionella och trygga boenden för äldre och med det locka fler att flytta till ett sådant boendebadativ. Målsättningen är att skapa användbara lösningar med minsta möjliga ingrepp på den befintliga konstruktionen. Målet med rapporten är att den ska kunna användas som stöd vid planering och projektering av ny- och ombyggnation av trygghetsboenden.

1.2. Metod

Kunskap och information har införskaffats genom litteraturstudier, konferensbesök, praktik på ett särskilt boende och studiebesök på två på förhand utvalda särskilda boenden, Dicksons Hus äldreboende och Kallebäcks äldreboende. Dessa två är uppförda vid olika tidsepoker och har valts ut som studieobjekt. Respektive objekt demonstrerar skilda problem och möjligheter och visar på hur resultatet kan variera beroende på förutsättningarna. Ett flertal olika alternativ har framarbetats för de två objekten varefter dessa har analyserats utifrån vilket förslag som är mest fördelaktigt för respektive boende.

1.3. Avgränsningar

Arbetet är avgränsat till rums- och funktionsutformning för lägenheter och gemensamma utrymmen. Vidare är arbetet avgränsat till lägenhets- och entréplan, bortsett från befintliga storkök med tillhörande förråd och omklädningsrum för personal. Gällande Kallebäcks äldreboende är arbetet avgränsat till att inkludera de lägenhetsplan som ursprungligen byggdes och behandlar alltså inte tillbyggnaden från år 2000.

2. Bakgrund

2.1. Äldreomsorgens historia

Innan 1900-talet var äldreomsorg inget erkänt begrepp eller en rättighet som reglerades statligt. Äldreomsorgen hade då en tydlig koppling mellan arv och överföring av egendom (Gunnarsson 1981). Hur dessa arv och egendomar fördelades samt hur villkoren för de äldre såg ut har varierat med tiden. Systemet fungerade dock på ett liknande sett vilket var att ålderdomen säkrades genom ägande av egendom och mark. Då den åldrande mannen inte längre kunde sköta sin egendom och verksamhet kunde han överlåta egendomen och pensionera sig. Egendomen gick då i arv med villkor att han och hans hustru skulle få omsorg, mat och husrum tills de gick bort.

Detta system gjorde att många människor hamnade utanför vilket framförallt visade sig under industrialismen (Gunnarsson 1981). Då blev den äldre generationen allt större, många människor flyttade från landet och lönetagarklassen som saknade egendomar växte (Antman 1996). De som inte hade egendom eller familjer som kunde ta hand om dem fick istället vända sig till fattigstugor. Dit skickades fattiga människor som inte klarade sig själva, föräldralösa barn, psykiskt sjuka och människor med olika funktionsnedsättningar. Fattighus var ingen vårdinrättning. Det var en plats för förvaring av människor som inte var önskvärda i resten av samhället.

Ansvar för fattigvården har växlat under historiens gång men störst ansvar har tagits av familj, kyrka och socknar (Antman 1996). De nationella landskapslagarna från mitten av 1300-talet säger att familjen måste ta hand om sina äldre vilket gjorde att staten kunde avsäga sig ansvaret. Efter en lagändring som tillkom år 1734 blev dock Svenska statskyrkan tvungna att driva fattighus och det var landshövdingarnas ansvar att se till att det efterföljdes (Gunnarsson 1981).

I början av 1900-talet ifrågasattes fattigstugor då det inte ansågs vara humant att låta äldre människor att tillbringa sin sista tid på ett boende tillsammans med psykiskt sjuka och människor med olika funktionsnedsättningar (Gunnarsson 1981). Det accepterades inte heller att barn skulle få växa upp i en sådan boendemiljö. Lösningen var ålderdomshem där friska äldre skulle bo vilket i lag bestämdes år 1918. De äldre skulle inte längre kallas fattighjon utan pensionär eller understödstagare. Standarden på ålderdomshemmen skiljde sig markant från de tidigare fattigstugorna och regelbundna inspektioner var tvungna att hållas så standarden efterföljdes. Den nya synen på äldreomsorgen under början av 1900-talet ledde även till en ny lag som sa alla svenskar oavsett kön eller yrke skulle ha rätt till folkpension (Antman 1996). Lagen från år 1913 innebar att äldreomsorgen därmed inte längre var kommunernas, familjernas eller arbetsmarknadens ansvar utan statens.

För att öppna upp marknaden för andra boendeanternativ för äldre infördes år 1939 statliga lån till pensionärshem, vilket var lägenheter avsedda för ålders- och förtidspensionärer (Antman 1996). Trots detta levde ålderdomshemmen kvar i flera decennier och trots standardförbättring och modernisering ansågs de under 1950-talet som otidsenliga och gammalmodiga (Svensson 2002). Då hade rummen ändå övergått från att ha inhyst två till tre personer till en person men hygienutrymmen delades fortfarande av flera. Samtidigt som ålderdomshemmens tid ansågs vara förbi ifrågasattes och debatterades det i samhället varför friska gamla ska bo på hem då de med stöd i vardagen skulle klara att bo kvar i hemmet (Gunnarsson 1981). Social hemvård blev ett erkänt begrepp men boenden för äldre fortsatte att byggas.

Olika typer av boenden fortsatte att utvecklas under andra delen av 1900-talet (Gunnarsson 1981). Utformning och funktion varierade då de följde tidens och samhällets tankar och idéer. Pensionärlägenheter och servicehus var boendetyper som kom under 1960- och 1970-talen. De bestod av vanliga lägenheter som var tilltänkta äldre med mindre vårdbehov och skulle ge möjlighet till integritet och rätt till självbestämmande (Svensson 2002). Sjukhemmen som växte fram under

1960- och 1970-talen skiljde sig från servicehus och pensionärshem då dessa var mer institutionsliknande och riktades mot sjuka äldre som behövde mycket vård och omsorg.

En av de större förändringarna av äldreomsorgen skedde år 1992 då Ädelreformen genomfördes (Prop. 1990/91:14). Det var en reform vars huvudsakliga syfte var att förbättra situationen för patienter som på sjukhusen var färdigbehandlade, att snabbare kunna lösa boendesituationer samt att skapa en marknad som var öppen för nya typer av boenden (Svensson 2002). Den innebar i praktiken att de gruppboenden, sjukhem, dagverksamheter för dementa och dagvårdsenheter som tidigare varit landstingens ansvarsområde nu övergick till kommunal regi samt att de fick det gemensamma namnet särskilt boende (SFS 1980:620). Som en följd av Ädelreformen blev hemlighet ett begrepp som starkt efterföljdes vid utformning av boenden för äldre under 1990-talet (Svensson 2002). Boendeenheterna blev betydligt mindre än vad de tidigare varit och de byggdes ofta i ett plan. Under 1990- och 2000-talet tillkom även seniorboende som en boendeform på marknaden (Svensson 2002). De påminner mycket om den gamla tidens servicehus med lägenheter anpassade för äldre med ett stort fokus på gemensamma utrymmen. Seniorboenden kallas ibland för mellanboende då det är en boendeform för friska äldre som själva valt att flytta från sitt ordinära boende men inte är i behov av att bo i ett särskilt boende för äldre. De kan bestå av flera olika upplåtelseformer.

2.2. Trygghetsboende

Trygghetsboende är en av de senaste boendeformerna för äldre personer vars huvudsyfte är att tillföra ett mellanboende på bostadsmarknaden (Seniorval 2012). För att få bo på ett särskilt boende krävs en biståndsbedömning där det prövas om personen i fråga har tillräckligt omfattande vård- och omsorgsbehov (Seniorval 2012). Det räcker alltså inte med att vara orolig, otrygg och att själv vilja flytta till ett särskilt boende. Därför har olika mellanboendeformer som inte kräver biståndsbedömning växt fram varav en är trygghetsboende. Denna typ av boende fick genomslag år 2009 efter att regeringen beslutat att även trygghetsbostäder skulle kunna ta del av det statliga investeringsstödet som enligt ett beslut från år 2007 gav bidrag till ny- och ombyggnad av särskilda boenden (Socialdepartementet 2009). Regeringen vill att trygghetsboende ska vara ett komplement som av kommunen ska kunna erbjudas till äldre som inte har möjlighet eller själva orkar ta tag i sin bostadssituation och söka sig till andra mellanboenden.

Grundidén med trygghetsbostäder är att skapa en boendeform som erbjuder de boende trygghet och möjlighet till gemenskap (Seniorval 2012). Det ska på trygghetsboenden finnas rum för samvaro, gemensamma måltider, hobby och rekreation (Socialdepartementet 2009). En värd eller värdinna ska finnas på bestämda tider och organisera aktiviteter, ordna gemensamma måltider samt vara ett socialt stöd till de boende (Seniorval 2012). Denna värd eller värdinna har normalt ingen vårdutbildning så om de boende behöver hjälp med vård- och omsorg får de vända sig till biståndsbedömning för utredning om hemtjänst (Göteborg stad 2013). Trygghetsbostäder har ofta en åldersgräns för inflyttning. Vanligast är 70 år eftersom det är gränsen för att kunna ta del av det statliga investeringsstödet och de kommunala subventionerna (Seniorval 2012). Då ett par flyttar in räcker det med att en av dem har uppnått åldersgränsen.

Bostäderna ska vara funktionellt utformade och bör vara anpassade enligt den högre tillgänglighetsnivån i SS 914221:2006 (Äldreboendeleigationen 2007). Detta ska möjliggöra för personer att bo kvar ifall de drabbas av funktionsnedsättning och blir beroende av hjälpmedel för förflyttning. Trygghetsboende kan bestå av olika upplåtelseformer som hyresrätter, kooperativa hyresrätter samt bostadsrätter (Seniorval 2012). I Göteborg finns dock endast trygghetsbostäder i form av hyresrättslägenheter (Andersson 2011). Hyrorna blir oftast lite högre än normalt då en serviceavgift för de gemensamma ytorna samt värden eller värdinnan ingår (Seniorval 2012).

Det finns både privata och kommunala aktörer som erbjuder denna typ av boende och boendeaspekterna varierar över landet (Seniorval 2012). En del erbjuder hushållsnära tjänster och andra har nischat sig och erbjuder de boende tillgång till exempelvis spa, gym eller trädgård.

2.3. Statistik

Den svenska genomsnittsmänniskan har under de senaste 50 åren blivit tio år äldre och år 2050 beräknas en fjärdedel av Sveriges befolkning vara över 65 år (Falk 2010). Redan om 20 år förutses antalet svenskar över 65 år ha ökat med 560 000 personer (Nordenheim 2012).

En undersökning som Göteborgs stad utförde visar att hälften av alla hushåll för personer i åldrarna 70-90 år i Göteborg är ensamhushåll (De Courcy 2011). Många äldre känner sig isolerade och ensamma vilket kan leda till sjukdomar som depression. Detta visar sig bland annat i statistik över självmordsförsök i Sverige där äldre män som bor ensamma är dominerande, berättar Hanna Falk, föreläsare på konferensen Boende för äldre 2013. Trots detta visar undersökningen att de allra flesta trivs och känner sig trygga i sin bostad och boendesituation och att hela 71 % vill bo kvar så länge de kan (De Courcy 2011). Undersökningen visar också att viljan att bo kvar ökar ju äldre man blir.

2.4. Lagar

Kommunerna är av Sveriges riksdag ålagda att arbeta för att de äldre ska få goda bostäder och det stöd och hjälp i sina hem som de behöver. De är dessutom ålagda att ge extra stöd och omvårdnad samt anordna särskilda boendeformer för de som behöver.

De lagar och förordningar som reglerar detta åläggande är (Ahlström 2007):

- Plan- och bygglagen (SFS 1987:10) – alla kommuner har planmonopol som ger dem självbestämmanderätt över all markanvändning. Reglerar också att tillgänglighetskrav för nyproduktion uppfylls.
- Kommunernas bostadsförsörjningsansvar (SFS 2000:1383) – varje kommun är skyldig att möjliggöra goda bostäder.
- Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) – ger stöd enligt lag om hjälp i hemmet. Denna medför att personer kan få tillgång till hemhjälp och på så vis bo kvar hemma så länge som möjligt.

2.5. Bidrag för uppförande av trygghetsboende

2.5.1. Statligt investeringsbidrag

Det statliga investeringsstöd, som inkluderar trygghetsboende, utgår vid nybyggnation med 2600 kronor per kvadratmeter och vid ombyggnation 2200 kronor per kvadratmeter (Boverket 2012). För bostäder avsedda för två personer utgår stödet om maximalt 70 kvadratmeter varav 20 av dem ska utgöra gemensamma lokaler. Om en bostad är till för en person är detta tak istället 50 kvadratmeter varav 15 för gemensamma utrymmen. Detta investeringsstöd är begränsat att gälla fram till och med den 31 december 2014. För att ta del av investeringsstödet ska projektet vara påbörjat vid den tidpunkten och avslutas inom två år från starten. Dessutom ska antal tillgänglighetsanpassade boendeplatser utökas och inte förändras. Att omvandla särskilda boenden till trygghetsboenden innefattas till exempel inte av bidraget. Inga krav ställs dock på dimensionerande mått för tillgänglighet. Ytterligare krav är att det minst ska finnas femton lägenheter på ett utrymme för gemensamma aktiviteter (Sabo 2012). Det är inte ett krav att detta utrymme måste finnas i samma byggnad som lägenheterna men i dess närhet.

2.5.2. Kommunala bidrag

Kommunstyrelsen i Göteborg har beslutat att det även ska finnas subventioner att söka för värd/värdinna och gemensamhetslokal vid ny- och ombyggnation av trygghetsboende (Johansson

2013). Anledningen till detta är för att göra det attraktivt för fastighetsägare att satsa på denna boendeform (Mårtensson 2011). 2012 uppgick dessa subventioner per år till 2500 kronor per lägenhet för gemensamhetslokaler och 7500 kronor per lägenhet för personal i form av värd/värdinna (Johansson 2013). Detta bidrag kommer årligen höjas enligt gällande konsumentprisindex. Tanken är att subventionerna ska utgå så länge de villkor som har ställts upp följs.

De formkrav som ställs är utöver det som är skrivet i kapitel 2.2 Trygghetsboende är att det, som för det statliga investeringsstödet, minst ska finnas femton lägenheter per gemensamhetsutrymme (Johansson 2013). Gemensamhetsutrymmet ska dessutom motsvara åtminstone 2,5 kvadratmeter per lägenhet, lägenheterna ska bestå av en till tre rum och kök och fastighetsnämnden ska tillsammans med stadsdelsnämnden bedöma att det föreligger ett behov av trygghetsboende. När det kommer till hyresrättslägenheter så gäller även kravet att dessa ska förmedlas av BoPlats. Vad gäller tillgänglighetsanpassning så är det ett krav att boendet ska vara tillgängligt utformat och det rekommenderas att för nybyggnation utgå från höjd nivå i svensk standard (SS 914221:2006) och normal nivå för ombyggnation (Johansson 2013). Byggherren ska dessutom redovisa hur tillgänglighetskraven uppnås.

Vare sig det handlar om ny- eller ombyggnation ställs också krav på att viss kompletterande utrustning och tillgänglighet i närområdet finns (Johansson 2013). Gångbanor bör exempelvis vara hårdgjorda med svaga lutningar och parkbänkar och bra belysning utomhus bör finnas. Hiss med stödhandtag, sittmöjlighet och telefon, automatiska dörrar och tittöga eller videotelefon vid lägenhetsdörrar är andra exempel. Likaså är spisvakt, utrymme för duschstol och möjlighet att sitta ner i entrén.

2.6. Vad skapar ett bra boende för äldre

”När jag ska gå ut och äta middag eller gå till frisören vill jag inte göra det i mitt egna hem” berättar Hanna Falk, föreläsare på konferensen Boende för äldre 2013. Det finns en tradition sedan Ädelreformen att utforma boende för äldre i en hemlik miljö där det gemensamma utrymme som finns att tillgå ska kännas som de boendes vardagsrum. Falk anser istället att gränsen för det egna hemmet bör dras vid den egna lägenhetsdörren. Gemensamma utrymmen, matsal och entréer bör depersonifieras och utformas så att de upplevs som en annan plats än det egna hemmet. En sådan kontrast underlättar skapandet av en platsförankring för de boende. Det skapar också ett tillfälle att till exempel få klä upp sig och ”gå ut” även om man är kvar i fastigheten.

Per Aase menar, under sin föreläsning på konferensen Boende för äldre 2013, att entrén bör vara ljus med stora fönsterpartier. Genom att efterlikna en hotellobby eller ett café får man en entré med liv och rörelse. Det möjliggör möten mellan de boende men också mellan generationer om man kan få entrén att fungera som en mötesplats även för andra som inte bor i fastigheten. Entrén bör vara lättöverskådlig och en eventuell reception placeras med fördel i direkt anknytning till entrédörren (Svensson 2012).

Ett boende får absolut inte kännas som en institution (Aase 2013). Det måste kännas som ett hem. Fastigheten måste vara attraktiv och snygg. Den måste utformas med vackra färger och former och får inte kännas som ett sjukhus med till exempel terrakottafärgade plastmattor. ”Vi måste ha omsorg om varenda detalj när vi bygger boende för äldre” hävdar Eric Liljeström från Hemsö Fastigheter under sin föreläsning på konferensen Boende för äldre 2013. Det är viktigt att alla som på något sätt är inblandade i uppförandet av sådana här boenden har kunskap om vad som händer med människan när hon blir äldre. Hemsö Fastigheter har därför utbildning med samtliga involverade, allt från platschefer till rörmokare, vid byggande av boende för äldre.

För att underlätta rumsuppfattningen är det till exempel viktigt med olika färger på väggar, lister och golv men färgerna bör även skilja sig mellan olika väggar (Svensson 2012). Kontrasterna får dock inte vara för starka då de kan uppfattas som nivåskillnader för en person med nedsatt synförmåga. I till exempel entréer som inte enbart fungerar som korridor utan även uppehållsytor bör gångstråken förses med golvbeläggning som skiljer i färg i förhållande till uppehållsytor. Det skapar en bra visuell ledning. Dörrblad och dörrfoder bör även de förses med kontrasterande färg mot väggen.

Belysningen bör utformas så att inga mörka avsnitt uppstår utan att ljusnivån blir jämn (Svensson 2012). Istället för direktbelysning bör väggar och tak belysas för att undvika bländning. Materialen på ytskikt bör vara matta för att inte reflektera ljus vilket annars också kan orsaka bländning (Andersson 2011). Fönster i slutet på korridorer blir också bländande för människor med nedsatt synförmåga och bör därför undvikas (Svensson 2012). I de fall detta inte är möjligt bör dessa kunna avskärmas.

2.7. Utformning av boende för äldre

Vid utformning av bostäder för äldre personer krävs noggrannhet och eftertanke. Kroppen fungerar annorlunda både fysiskt och mentalt vilket gör att rumsupplevelsen inte är detsamma som den är för en yngre person (Andersson 2011). Belysning, färger och kontraster upplevs annorlunda och ljusinsläpp kan istället för att medverka till en ljus rumsupplevelse leda till att den äldre har svårt att se. Avstånd mellan olika funktioner i bostaden upplevs ofta längre och besvärligare för en äldre person i behov av hjälpmedel vid förflyttning (Svensson 2012). Därför är det av stor betydelse att förflyttningsavstånden mellan boendets olika funktioner är så korta och enkla som möjligt. Det är också fördelaktigt att ha öppna planlösningar med logiskt placerade funktioner. Detta underlättar orientering för en äldre person som har nedsatt rörelseförmåga eller problem med minnet eftersom hon då slipper passera dörrar och eventuella trösklar.

Nedan följer några boendeaspekter som är viktiga att ta hänsyn till vid utformning av boende avsedda för äldre personer:

Fönsters bröstningshöjd bör vara lägre än normalt då personer i rullstol ska kunna se ut, vilket ger en höjd på maximalt 0,8 meter (Svensson 2012). Detta är inget krav men kan vara fördelaktigt i rum som nyttjas mycket. En lägre bröstningshöjd är framförallt viktigt för att sängliggande personer ska kunna se ut och får då inte vara högre än 0,6 meter.

Passagemåtten behöver vara större än normalt då många äldre använder hjälpmedel vid förflyttning (Svensson 2012). De behöver vara minst 0,8 meter då dörren är öppnad 90 grader. Friyta bredvid dörr behövs för att göra det möjligt för en person i rullstol eller med rollator att öppna dörren utan att stå i vägen då dörren slås upp, svänga samt att vända sig för att kunna stänga dörren efter sig. Ur ett tillgänglighetsperspektiv kan skjutdörrar vara att föredra men skapar istället en känsla av institution och kan vara problematiskt för äldre som inte är vana med den typen av dörr. De är dessutom ofta tunga att hantera.

Kök behöver utformas med stora fria ytor framför köksinredning och kring matplatsen för att möjliggöra förflyttning med hjälpmedel som rollator och rullstol. Avståndet mellan köksinredning och vägg eller bord ska vara minst 1,2 meter (Svensson 2012). Anders Nordstrand berättar, under sin föreläsning på konferensen Boende för äldre 2013, att underskåp i köksinredning med fördel bör bestå av lådor istället för skåp vilket även kan tillämpas på kyl och frys. Detta förenklar tillgängligheten för en person med nedsatt rörelseförmåga.

Badrummet är ett av de viktigaste rummen då det gäller utformning av bostäder för äldre. Det är mycket viktigt att de är rymliga och bör uppnå höjd tillgänglighetsnivå enligt SS 914221:2006

(Svensson 2012). Halvor Lunde förklarar, under sin föreläsning på konferensen Forma framtidens äldreboende, att genom att göra toaletter och handfat höj- och sänkbara går det att möjliggöra och förenkla för äldre med nedsatt rörelseförmåga att vara självständiga. Handfatets placering i förhållande till toaletten har också stor betydelse och det är fördelaktigt att avståndet mellan dem inte är för stort. Stödhandtag vid dusch, toalett och handfat är också en viktig aspekt som förenklar vardagen för den äldre (Svensson 2012). Rören i badrummet kan med fördel ha samma kulör som badrumsväggen och stödhandtagen kan ges en annan kontrasterande färg (Nordstedt 2013). Detta kan göras för att undvika att de äldre tar fel och tar tag i rören istället för handtaget vilket kan leda till att rören går sönder och att de äldre kan skada sig. Vidare kan förvaringsutrymmen, med plats för exempel inkontinensskydd, i badrum vara önskvärt (Svensson 2012). Då många äldre har svårt att förflytta sig är tvättmöjlighet i bostaden fördelaktigt vilket även underlättar för hemtjänsten då de arbetar.

Sovrum behöver vara rymliga för att möjliggöra möblering av säng både längs och rakt ut från vägg, vilket kan behöva göras då omsorgsbehovet ökar och plats för medhjälpare på båda sidor av sängen behövs (Svensson 2012). Garderober behöver likt köksinredning vara tillgängligt och ha utdragbar inredning. Korta avstånd mellan badrum och sovrums kan vara önskvärt för äldre som har svårt att röra sig (Svensson 2012). För att möjliggöra för släkt och vänner att komma och hälsa på är en anhöriglägenhet/övernattningslägenhet önskvärt menar Aase, under sin föreläsning på konferensen Boende för äldre 2013.

Balkong och uteplats anses som en önskvärd kvalitet till bostaden oavsett de boendes ålder men för äldre som har svårt att röra sig och lämna sin lägenhet har det ännu större betydelse (Aase 2013). Uteplatsen bör nås av direkt solljus och inte utsättas för mycket vind eller insyn (Svensson 2012). Balkonger bör ha ett djup på minst 1,4 meter och räcket bör utformas så att en person sittandes i rullstol ska kunna se ut. Yvonne Wästerberg berättar, under sin föreläsning på konferensen Boende för äldre 2013, om en del aspekter som är viktiga att ta hänsyn till vid utformning av uteplatser för äldre. Odlingsbäddar bör vara upphöjda, sittplatser bör finnas som gör det möjligt att båda kunna sitta tillsammans men även för att kunna sitta för sig själv, orörda gräsytor bör lämnas för att låta de boende känna dag mellan tårna. En hemlik trädgårdsmiljö är att föredra, där alla sinnen får arbeta och de äldre kan känna, lukta, lyssna och smaka på eget odlade råvaror

2.8. Förutsättningar för respektive boende

2.8.1. Dicksons Hus äldreboende

Dicksons Hus äldreboende byggdes år 1977 på Danska vägen 61A i området Lunden (Göteborgs stad 2013). Det byggdes ursprungligen som ett servicehus men används idag som ett särskilt boende. Idag består boendet av 102 lägenheter varav 33 är gruppboenden för dementa. Lägenheterna består av ett kombinerat sov- och vardagsrum, ett litet pentry, badrum och förråd. Varje lägenhet har också en balkong. Till varje avdelning finns en gemensam matsal med kök och ett vardagsrum.

Det bedrivs många olika typer av aktiviteter på boendet som gymnastik, allsång, bowling, bingo, bridge, modevisning och canasta (Göteborgs stad 2013). Det finns också möjlighet att sy, väva, handarbete och måla. På entréplan finns en restaurang, dit många även utifrån gärna kommer för att äta och en kiosk som drivs av områdets pensionärer. Det finns även lokaler för hår- och fotvård där personal finns på bestämda tider (Göteborgs stad 2013). En stor fin gemensam uteplats ligger även i anslutning till entrén.

Fördelar

- Ett aktivt hus med engagerade boende i omgivningen som tillför byggnaden liv och rörelse.
- Byggdes som ett servicehus vilket gör att det finns många gemensamma utrymmen och servicelokaler.
- Kiosk och restaurang.
- Rum för fotvård och hårvård med personal som kommer dit på bestämda tider.
- Balkonger till varje rum.
- Förskola och skola i närhet vilket ger liv och rörelse till området.

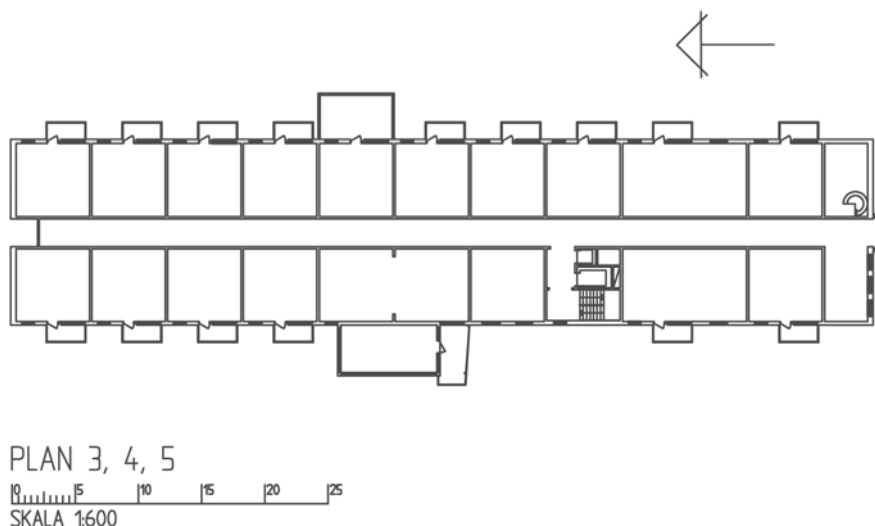
Nackdelar

- Långa mörka korridorer.
- Bärande konstruktion som låser rumsindelningen, se figur 2.
- En svårtillgänglig uteplats.

Figur 1: Karta Dicksons Hus (Google 2013)

Det är ett trevligt område med kaféer, restauranger och affärer på gångavstånd. Bebyggelsen är blandad men består främst av flerbostadshus. Grönområden finns i närheten men de är svåra att nå för personer med nedsatt rörelseförmåga. Det bor många pensionärer i området och många är engagerade i Dicksons Hus äldreboende, vilket är en av orsakerna till att det är ett så levande hus. För att ta sig till Dicksons Hus äldreboende med kollektivtrafik kan man ta buss 60 som tar 13 minuter från Göteborgs central och gå sista biten på 150 meter (Västrafik 2013). Har man möjlighet att promenera längre kan man även gå från Redbergsplatsen dit fler förbindelser går.

Figur 2: Bärande konstruktion

2.8.2. Första besöket – en betraktelse

Första anblicken är en skylt som visar vägen till Dicksons Hus äldreboende och den bredvid välkomnar besökare till kyrkogården. Känslan av att man kommit till en dyster plats för livets slutskede är påtaglig och förbättras inte av att det är en gråmulen och kall marsdag.

Efter att man har passerat en gemensam uteplats som ser trevlig ut, men vars potential är svår att bedöma i mars, når man entrén. Det är en ljus och välkomnande entré och det rör sig oväntat

mycket folk i lokalen. Lukten av husmanskost från den närliggande restaurangen slår emot en och känslan av hemtrevnad är stark.

Längre bort skymtar en kiosk där två damer står och diskuterar livets väsentligheter medan de köper sin morgontidning. Några andra verkar vara på väg ut för en promenad tillsammans med personal och en annan ska besöka matsalen.

Det är ljust och rymligt, lite omaka möbler och inte så genomtänkt interiör. Väggfärgen var nog modern någon gång på 80-talet och golven i linoleum har den där institutionsgråbeiga färgen som inte direkt andas hemtrevnad.

Efter att ha passerat kiosken och närmar sig aktivitetslokalen blir ljudnivån högre. Där finns ett rum fullt med människor och klädstänger står uppradade längst väggarna. Det ska senare under dagen genomföras modevisning med egenhändigt sydda kläder.

Uppe på avdelningarna är korridorerna helt raka och känns milslånga. Ett fönster längst bort är den enda icke artificiella ljuskällan och där trängs solblekta plastpelargoner.

Väggar, golv och tak har liknande färg och tenderar att smälta in i varandra. Det är dörrar överallt och man slås av tanken om hur svårt det måste vara för någon gammal med svagt minne att hitta till sitt rum.

Det finns få mattor och andra textilier och det en svag doft av rengöringsmedel och handsprit sprider sig i lokalen.

Boenderummen är ljusa men luktar instängt. Toaletterna är små med ett svårstädat knottrigt golvmaterial. Räddningen är balkongen med utsikt över en skogsdunge med lekande förskolebarn.

Känslan efter att ha besökt Dicksons Hus äldreboende är blandad. Dels är tanken på att tillbringa sin sista tid på ett ställe som har dåligt gjorda plastblommor och korridorer där man inte ser slutet deprimerande. Dels funderar man över varför avdelningarna upplevs förhållandevis dystra då entrén med dagverksamheten är så levande. Vad blev fel, vad glömde man på vägen och framförallt hur gör man det bättre?

2.8.3. Kallebäcks äldreboende

På Smörkärnegatan 3A i Kallebäck uppfördes år 1969 ett sjukhem för långtidssjuka. Fastigheten renoverades och omformades till särskilt boende år 2000 då bland annat en extra våning byggdes till. Boendet består idag av 13 avdelningar med totalt 86 platser varav 62 är demensboende, 16 är psykiatrisk vård och 8 är korttidsboende (Jonsson 2012).

På entréplan har Kallebäcks äldreboende aktivitetslokaler där det återkommande arrangeras bakning, sittgymnastik, allsång, konserter, bingo, gudstjänster och kafé. Utöver detta arrangeras pubkvällar, middagar, vår- och höstfester samt att de boende firar de stora högtiderna tillsammans. Entréplan innehåller bland annat ett storkök, bibliotek, hår-, fot- och tandvård som är bemannade på särskilda tider, aktivitetslokal samt kontor för de anställda. På utsidan är en trädgård anlagd som är tillgänglig för rullstolsburna.

Det är sedan januari i år klart att Kallebäcks äldreboende ska avvecklas (Göteborgs Stad 2013). En prognos visar att antalet äldre över 80 år i områden Örgryte-Härlanda de närmsta åren kommer att minska medan befolkningsgruppen 65-79 kommer öka. Detta kommer att förändra behovet av olika boendeformer för äldre då exempelvis särskilda boenden är till för människor med stort vårdbehov, vilket vanligtvis ökar med åldern (Jonsson 2012). Vad som ska ske med fastigheten är ännu inte klarlagt.

Fördelar

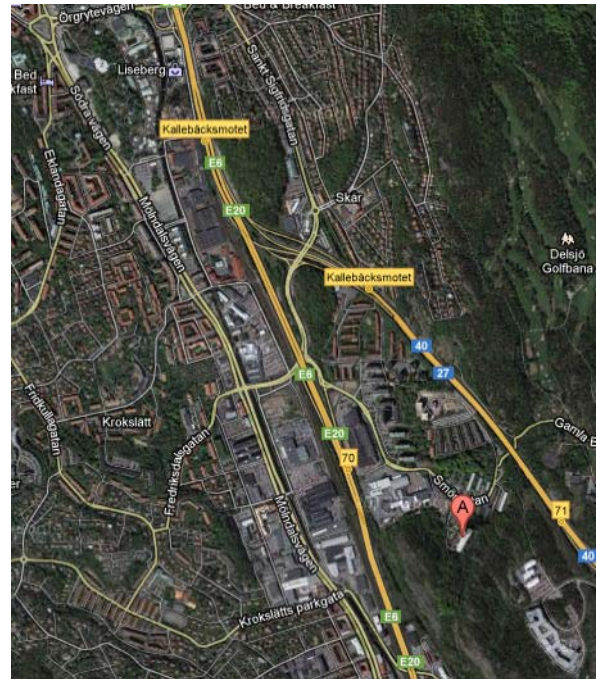
- Vackert beläget nära naturen med fin utsikt.
- Gemensam uteplats som har potential att bli en trevlig plats för sociala möten men som idag inte är genomtänkt utformad.
- Rum för fot-, hår- och tandvård med personal som kommer dit enligt schema.

Nackdelar

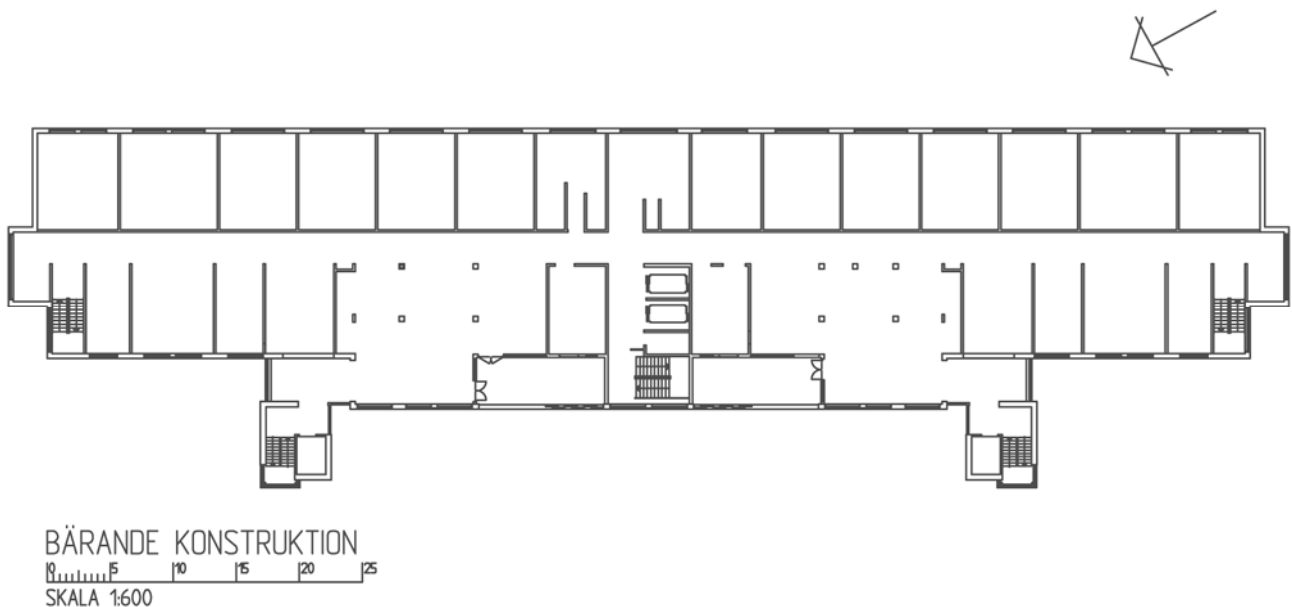
- Balkonger saknas.
- Djup byggnad som skapar mörka rum.
- Långa korridorer.
- Bärande konstruktion som låser rumsindelningen, se figur 4.
- Svårtillgänglig.

Kallebäck's äldreboende ligger vackert beläget på en höjd med mycket grönska och natur som närmsta granne och vacker utsikt över stadsdelen Kallebäck. Det grönskande läget har dock sina nackdelar när det gäller tillgänglighet. Gångstråken som passerar precis utanför dörren är väldigt kuperade och svåra att ta sig fram på, särskilt för människor med nedsatt rörelseförmåga. Det övriga närområdet består av lägenhetshus och industrier.

För att ta sig kollektivt till Kallebäck's äldreboende är det buss 50 som gäller (Västtrafik 2013). Den tar cirka 20 minuter till Brunnsparken och går varje kvart.

Figur 3: Karta över Kallebäck (Google 2013)

Figur 4: Bärande konstruktion

Avstånd

- 200 meter till busshållplats
- 600 meter till pizzeria
- 800 meter till större livsmedelsaffär

2.8.4. Första besöket – en betraktelse

Trots att det är en gråmulen vinterdag är det tydligt att detta är en grönskande och vacker plats då träden har fått gröna löv och gräset tagit sig upp ur marken.

Den långa branta backen upp gör oss lite andfådda. Tankarna går till små tanter och farbröder som är ett halvt sekel äldre än oss och ska ta sig upp med rollatorer.

I kontrast till den vackra och rofyllda omgivningen kan man beskriva boendet som en mindre inbjudande byggnad som har stannat i tiden. Något liknande kan sägas om entrén.

Det känns lite som att komma in i en grotta. Det är dunkelt och endast lite dagsljus når in. Ett fåtal möbelgrupper står uppradade längs väggen. Det verkar som att planen vid inredningen var att ta saker som efter hand inte hade någonstans att vara och ställa dem i entrén.

Det luktar damm och lite bibliotek. Inte en människa syns till förutom i expeditionen bakom en glastruta.

För att besöka personalutrymmen, tvättstuga och ett rum dit tandläkare kommer på bestämda tider passerar vi en lång korridor vars slut man inte ser. Vi passerar ett storkök och ljudnivån är mycket hög.

Avdelningskorridorerna är lika långa och nästintill lika mörka men betydligt tystare. Nästan oroväckande tysta. Uteplatsen är mörk med bruna trämöbler och en grön mjuk matta som ska påminna om gräs.

Möblemanget på avdelningen är likt den i entrén från olika tidsperioder. En platteve sticker ut där den står på ett teakbord med virkad duk och med bonader hängandes över med visdomsorden ”ett hem om det är godt är livfets högsta lott” och ”eget litet bo ger den bästa ro”.

Dessa ord känns lika malplacerade på detta boende som platteven gör på den virkade duken.

3. Metod

Första steget efter att ha blivit tillfrågade att utföra detta examensarbete var genomföra en preliminärplan av arbetet. Preliminärplanen skulle innehålla ett första utkast om syftet med arbetet och hur det skulle genomföras. Nästa steg var att genomföra en fallstudie som kunde underlätta att besvara syftet på arbetet. För fallstudien valdes två lämpliga objekt att utgå ifrån och använda i arbetet. Dessa valdes ut med hjälp av vår handledare Morgan Andersson. Sedan följde en omfattande process med informationssökande då konferenser besöktes och praktik, studiebesök samt litteraturstudier genomfördes. Rapportens upplägg samt material till rapporten utarbetades parallellt med informationssökandet.

Med fakta och information från informationssökningsprocessen som användes till arbetets bakgrund samt med hjälp av fallstudien skapades ett resultat. Resultatet påbörjades först med handskisser. Dessa handskisser ritades därefter i AutoCAD. Denna process visade sig inte vara särskilt tidseffektiv då många av de ritningar som utfördes för hand inte uppnådde krävda funktionsmått vilket det såg ut att göra i de första skisserna. Detta resultat har sedan analyserats och bearbetats för att sedan leda till en slutsats.

3.1. Informationssökande

Ett omfattande informationssökande var erforderligt då trygghetsboende för oss var ett okänt begrepp samt att utbildningen inte tidigare behandlat ombyggnation. För att kunna tillgodogöra oss mycket samt varierande information valdes att dela upp processen i flera delar enligt följande.

3.1.1. Konferensbesök

Efter att ha sökt information om trygghetsboende genom sökmotorer på internet upptäcktes konferensen "Boende för äldre 2013" som skulle äga rum i januari. Detta var ett utmärkt tillfälle att lära oss mer om ämnet och efter att ha kontaktat ansvariga tilläts vi delta. Det var en stor konferens som höll på i två dagar och där människor inom branschen från hela Sverige deltog. Det var en intressant konferens med många kompetenta föreläsare. Föreläsningarna behandlade allt från trygghetsboende till HBT-boenden och utformning av uteplatser. Mycket inspiration och tankar om hur vi ville utforma våra boenden väcktes under den konferensen. Det gav oss också möjlighet att träffa människor som arbetade inom branschen, ta del av fakta, statistik samt blev inbjudna till ytterligare en konferens.

Den andra konferensen "Forma framtidens äldreboende" ägde rum mars och var även den mycket givande för vår informationssökning. Under denna konferens var fokus mer på praktisk utformning och genomförande. Förutom föreläsningar genomfördes även en workshop där framtida problem anknutet till äldreomsorgen diskuterades i grupp. Gruppmedlemmarna hade väldigt olika bakgrund, allt från vårdpersonal och arkitekter till verkställande direktörer inom fastighetsbolag som bedrev boenden för äldre, vilket gjorde diskussionerna mycket intressanta.

3.2. Praktik

För att förstå verksamheten som byggnaderna rymmer och för att skapa en djupare förståelse för utformning av de befintliga boendena samt hur de i framtiden bör utformas, var praktik på ett särskilt boende ett viktigt steg i processen. Utfallet blev en tvådagars praktik på Nyhaga korttidsboende i Vänersborg som är ett kombinerat korttids- och växelvårdsboende. Där fick vi möjlighet att under ett dag- och kvällspass arbeta och se hur vardagen ser ut på ett boende för äldre människor. Eftersom det är ett kombinerat korttids- och växelvårdsboende är vård- och omsorgsbehoven väldigt varierande. Detta gav oss en inblick i hur det kan vara att klara vardagsbestyr med både mindre hjälpmedel men även med rollator, rullstol och lift. Vi fick hjälpa till med allt från toalettbesök, dusch, påklädning, i och ur säng, till matsalsbesök och städning.

Att själva arbeta samt diskutera med personalen gjorde att många tankar om problematik och utformning väcktes. Med boende och personal diskuterades även fördelar och nackdelar samt deras önskemål för att uppnå en så optimal boendesituation för de äldre och arbetsplats för personalen som möjligt.

3.2.1. Studiebesök

Studiebesök på de utvalda boendena gjordes för att undersöka hur verksamheterna idag fungerar, vilka för- och nackdelar som finns genom befintlig utformning samt hur denna utformning skulle kunna förändras vid en omvandling till trygghetsboende. Vid dessa studiebesök guidades vi runt av personal och fick se både boenderum, gemensamma utrymmen, uterum och balkonger samt administrativa utrymmen för personal. Närområden kring boendena undersöktes också för att skapa en förståelse för vad de olika boendena har för förutsättningar.

Ett studiebesök på seniorboendet Bovieran i Sävedalen har också genomförts. Detta genomfördes för att skapa oss en bild av hur ett mellanboende fungerar och vilka gemensamma utrymmen som kan finnas och uppskattas av de boende. Bovieran är ett speciellt seniorboende då det till viss del består av ett stort orangeri men det är annars mycket likt ett trygghetsboende då det består av ett flertal lägenheter som är funktionellt utformade och det finns gemensamma utrymmen för måltider, aktiviteter och rekreation.

3.2.2. Litteraturstudie

För att skapa en förklarande bakgrundshistorik till varför detta arbete genomförs har litteraturstudier inom ämnet gjorts. Genom att använda Chalmers biblioteks sökfunktion har flera böcker inom ämnet hittats och använts i studien. Dessa böcker har behandlat allt från historik, fakta, statistik, tillgängligt utformade bostäder till lagar om utformning. Då har sökord som "äldreomsorgens historia", "särskilt boende", "äldreboende", "lagar och bestämmelser", "svensk standard" och "tillgänglighet" använts. Sökmotorn Google har använts för att finna information om trygghetsboende som är ett relativt nytt begrepp vilket medför att tryckt litteratur är svår att finna. Sökord som "trygghetsboende", "mellanboende" och "seniorboende" har då använts.

3.3. Fallstudie

Två olika boenden inom Göteborgs stad har valts ut till fallstudien i detta arbete, Kallebäck's äldreboende och Dicksons Hus äldreboende. Dessa boenden fungerar idag som särskilda boenden för äldre. Varför de har valts ut till vårt arbete är på grund av att de är uppförda under olika tidsperioder och byggda för olika verksamheter, båda dock som boende för äldre. Detta medför varierande utformning vilket ger oss möjlighet att besvara syftet om hur olika typer av särskilda boenden från olika tidsepoker kan omvandlas till trygghetsboenden.

För båda boendena har två förslag, ALT1 och ALT2, tagits fram för kommunikationsutrymmen, lägenhetsindelning och lägenhetsutformning. För att förtydliga ombyggnationen och förutsättningarna som råder finns även det befintliga utseendet med som ALT0. För entréplanen har ett förslag, ALT1, tagits fram.

3.4.Handledning

Arbetet har genomförts med regelbunden handledning, både med Magnus Persson som är vår handledare på institutionen arkitektur på Chalmers och med Morgan Andersson som både arbetar inom Lokalförvaltningen och forskar om funktion och användning av boendeformer för äldre i relation till de äldre och personal. Detta har hjälpt oss i processen till att skapa ett bra resultat då intressanta diskussioner förts och nya idéer växt fram under dessa handledningstillfällen.

4. Fokus vid utformning av trygghetsboende

Syftet med arbetet har varit att för båda boendena, Dicksons Hus äldreboende och Kallebäckens äldreboende, skapa väl fungerande trygghetsboenden som ger en känsla av trygghet och gemenskap. Därför har fokus varit att skapa ett trivsamt hem dit äldre människor faktiskt vill flytta och ges möjlighet att njuta av årens höst och ta del av alla de kvaliteter ett trygghetsboende kan erbjuda. För att uppnå detta har vissa principer samt fokus på utvalda kvaliteter som anses höja den totala standarden på ett trygghetsboende eftersträvat.

4.1. Lägenheter

Då det är befintliga byggnader arbetet har behandlat finns det en befintlig bärande stomme och rördragningar att ta hänsyn till. De är inte alltid optimalt placerade och styr i stor mån utformningen av byggnaden. Fokus på modulbyggande har starkt eftersträvat under arbetets gång. Med modulbyggande menas i detta fall att speciallösningar har undvikits och att alternativ på lägenhetsutformning som går att upprepa har prioriterats. Modulbyggande är att föredra på grund av den befintliga rördragningen och bärande stommen men också för att skapa ett mer överblickbart och genomförbart projekt. Modulbyggande är även att föredra ur aspekten att resultatet ska gå att applicera på byggnader med liknande förutsättningar. Funktioner som badrum och kök har i största möjliga mån placerats på ursprunglig plats för att undvika nya rördragningar men då de ursprungliga schakten är olämpligt placerade har en kortare flytt av dessa genomförts eller installationsvägg använts.

Vid utformning av lägenheterna har höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard (SS 91 42 21:2006 och SS 91 42 21:2006) tillämpats i badrum, sovrum för två personer, entré och övriga passager. Detta förenklar och möjliggör förflyttning för personer som använder sig av hjälpmedel vid förflyttning så som rollator eller rullstol. Det är även fördelaktigt då vårdbehovet ökar och hjälp från hemsjukvård behövs.

Badrum har utrustats med tvättmöjlighet vilket är en kvalitet som lägenheter för äldre bör erbjuda. Då kroppen inte längre fungerar som den alltid gjort och hjälpmedel vid förflyttning blir nödvändigt är det inte optimalt att behöva ta sig till en gemensam tvättstuga. Båda fastigheterna har även utrustats med gemensam tvättstuga som komplement.

Säsongsförråd på varje lägenhetsplan och i närhet av den egna bostaden har prioriterats efter liknande resonemang som vid tvättmöjligheter. Förvaringsmöjlighet i den egna bostaden har utformats enligt höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard.

Alla lägenheter är rymligt utformade med öppna planlösningar vilket förenklar framkomlighet och möjliggör olika möbleringsalternativ. Lägenheterna har till största möjliga mån utformats med en privat del och en offentlig, där den privata är sovrum och den offentliga är kök och rum för samvaro. Badrum har främst placerats i närhet av entré och kök i närhet av rum för samvaro för att skapa en logisk placering av lägenhetens olika funktioner. Badrum i närhet av entré skapar också kort passage utifrån korridor till badrum. Goda siktlinjer har eftersträvat från entréer för att skapa en fin och luftig utblick över lägenheten. Varje lägenhet har balkong vilket höjer standarden på bostaden.

4.2. Gemensamma utrymmen

Då trygghetsboende ska erbjuda utrymme för aktivitet, rekreation och gemensamma måltider (Socialdepartementet 2009) har detta naturligtvis eftersträvat i detta arbete. Utrymme för aktivitet och rekreation är dock en beteckning som har många olika betydelser och har i detta arbete resulterat i följande:

I anslutning till entréerna har receptioner placerats varifrån värden eller värdinnan kan utgå från. Receptionerna har kombinerats med kioskverksamhet som värden eller värdinnan kan sköta alternativt att det drivs genom volontärverksamhet av de boende i huset eller från boende i närheten. Entréerna är rymligt utformade med receptionerna centralt belägna för att skapa hotellliknande loungekänsla och skapa en plats för gemensamhet och aktiviteter. För att framhäva känslan av ett hotell med mycket liv och rörelse i entrén har en restaurang placerats i anslutning till denna. En restaurang erbjuder både de boende möjlighet till gemensamma måltider samtidigt som det inbjuder människor utifrån att besöka byggnaden. Detta leder till interagerande mellan de boende och människor i området.

Lokaler för hår- och fotvård med personal på bestämda tider finns placerat på entréplan. Även denna service resulterar i ett ökat intryck av hotellkänsla. Bibliotek, hobbyrum och konferensrum är andra typer av lokaler som finns att tillgå. Hobbyrummen erbjuder möjlighet att väva, sy eller utföra annat handarbete. Konferenslokalerna kan både användas till aktiviteter anknutet till boendet eller hyras ut till utomstående föreningar. De kan till exempel utnyttjas till aktiviteter som line dance, bingo eller kvällskurser.

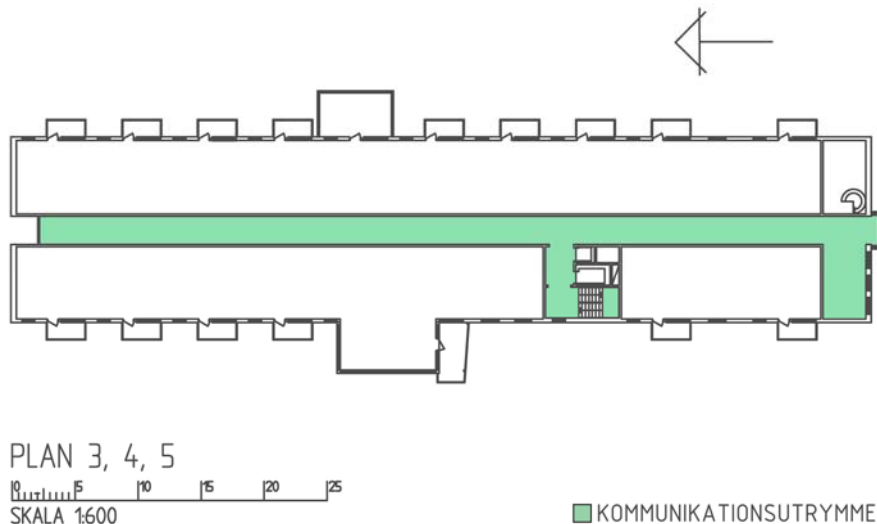
Ett gym i anslutning till en spaverksamhet har placerats i entréplan och är en kvalitet som ska tillföra trygghetsboendet det där lilla extra. Spaet erbjuder plats för vila, återhämtning och rekreation och inrymmer en gemensam bastu, ett bubbelbad för cirka åtta personer samt rum för rehabiliteringsbad. Dessa utrymmen är möjliga att låta utomstående nyttja vilket också bidrar till interaktion.

En gemensam uteplats är placerad i anknytning till entrén och erbjuder de boende att själva vara delaktiga i odling och plantering. Övernattningslägenhet eller anhörlighetslägenhet finns att tillgå då familj eller vänner kommer för att hälsa på.

5. Dicksons Hus äldreboende

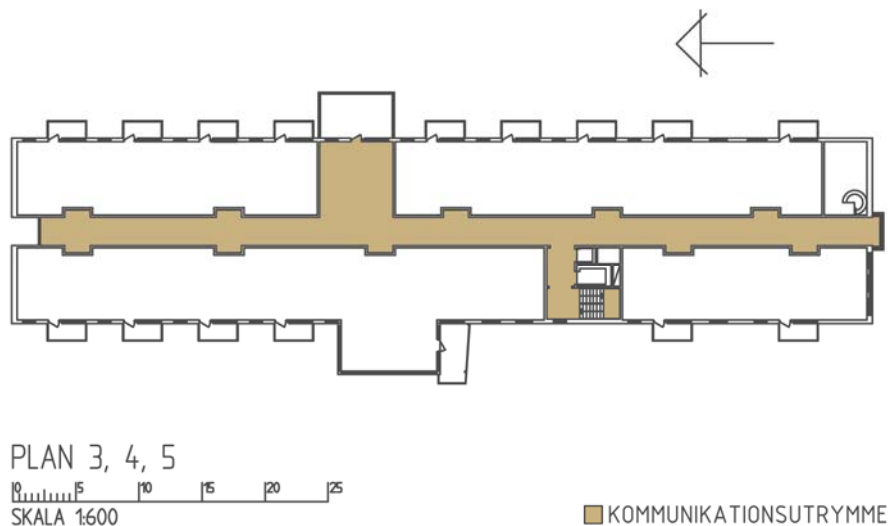
5.1. Kommunikationsutrymmen

ALT0: En lång rak korridor ger ett tråkigt intryck och förmedlar en känsla av institution. Det gör det också svårt för äldre att orientera sig, hitta till rätt rum samt att bedöma avstånd. Fönstret längst bort i korridoren är enda källan för dagsljus och dess placering kan skapa ett bländande ljus som kan försämra visuell ledning.

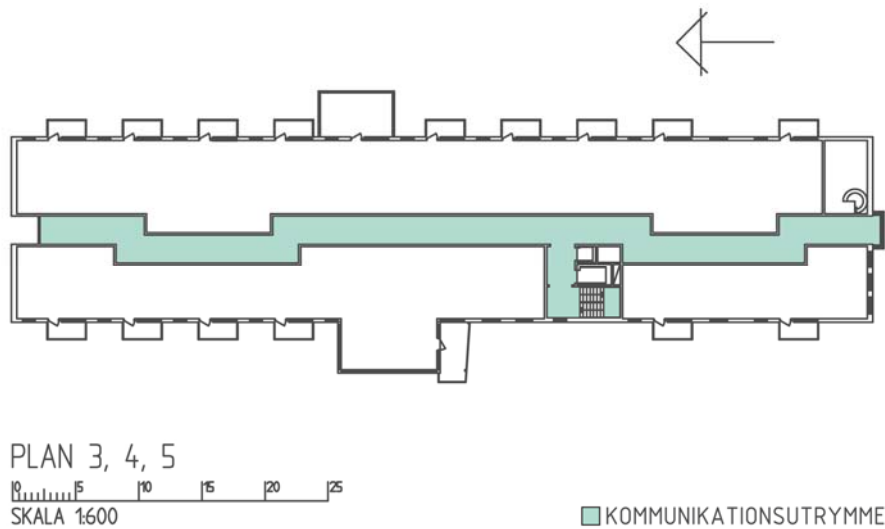
Figur 5: Kommunikationsutrymme ALT0

ALT1: Indrag vid entréer ger ett trevligare intryck samt förenklar för äldre att orientera sig. Genom att öppna upp mittpartiet ges ett bra dagsljusinsläpp och skapar en plats för grannar att umgås och mötas på.

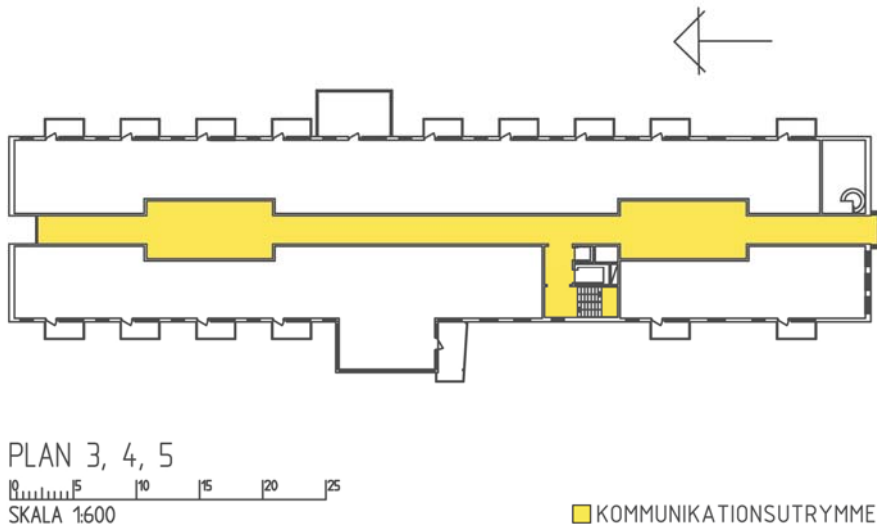
Figur 6: Kommunikationsutrymme ALT1

ALT2: En svängd korridor ger variation och ett mer livfullt uttryck. Då korridoren är svängd och slutet inte kan urskiljas skapas en illusion om att korridoren inte är så lång som den faktiskt är. Det försvårar dock lägenhetsindelningen då modulbyggande eftersträvas och detta medför att lägenheterna på ena sidan korridoren blir väldigt djupa och de andra grunda.

Figur 7: Kommunikationsutrymme ALT2

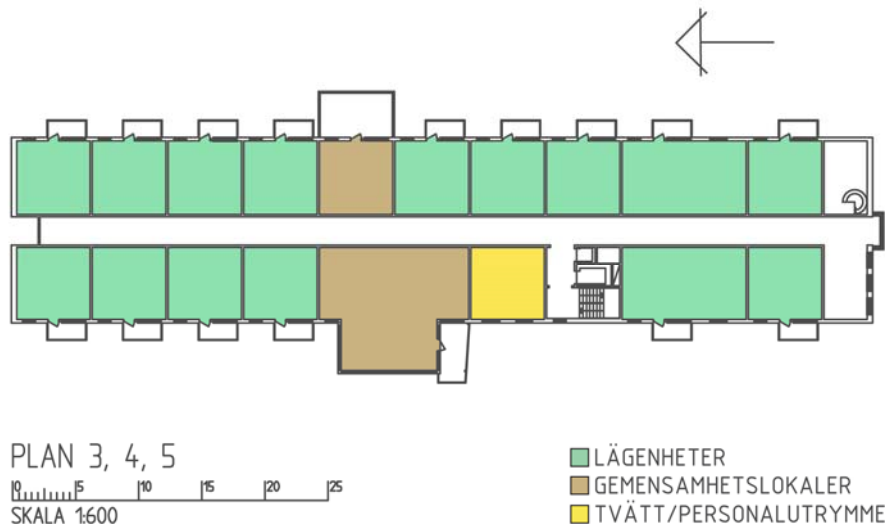
ALT3: Två större indrag skapar också liv och variation i en korridor men bidrar inte lika mycket till visuell ledning som indrag vid varje entré likt ALT1 gör eftersom indrag vid varje entré förenklar för de boende att hitta sin lägenhet.

Figur 8: Kommunikationsutrymme ALT3

5.2. Lägenhetsindelning

ALT0: Med nuvarande verksamhet består en avdelning av 13 boenderum som är 31 kvadratmeter stora och 2 boenderum med sovalkov som är 44 kvadratmeter stora. En avdelning har ett gemensamt rum för samvaro med inglasad balkong, en matsal med tillhörande kök och stor balkong samt utrymme för förråd, tvätt och skölj.

Figur 9: Lägenhetsindelning ALT0

ALT1: Då trygghetsboende skiljer sig från den nuvarande verksamhet som bedrivs i byggnaden är en annan rumsindelning nödvändig. Då modulbyggande eftersträvas i detta arbete samt att bärande väggar skiljer varje boenderum åt var en naturlig lägenhetsindelning att använda två boenderum för att skapa en större lägenhet med två rum med kök. De boenderum med sovalkov och större förråd mot korridor var lämpliga för att skapa en mindre lägenhet med två rum och kök. Den befintliga matsalen och köket utgjorde på grund av sin storlek, läge samt kvalitet som stor balkong lämplig för en lägenhet med tre rum och kök. Förråd, skölj och tvättutrymme var på grund av sin storlek olämplig att omvandla till lägenhet och utnyttjas istället som gemensam tvättstuga, mangel och torkrum på ett plan och på ett annat plan som övernattningslägenhet.

Figur 10: Lägenhetsindelning ALT1

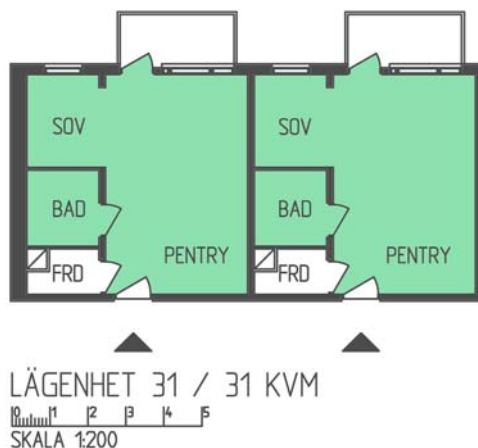
Denna lägenhetsindelning skapar sex lägenheter på 65 kvadratmeter med två rum och kök, tre lägenheter på 52 kvadratmeter med två rum och kök, en lägenhet på 92 kvadratmeter med tre rum och kök samt en gemensam tvättstuga/övernattningslägenhet på varje plan. Då den ena huskroppen innehåller tre plan och den andra två blir det totalt:

- 30 lägenheter på 65 kvadratmeter med två rum och kök.
- 15 lägenheter på 52 kvadratmeter med två rum och kök.
- 5 lägenheter på 92 kvadratmeter med tre rum och kök.
- 2 gemensamma tvättstugor på 24 kvadratmeter, en i varje huskropp.
- 3 övernattningslägenheter på 33 kvadratmeter.

5.3. Lägenhetsutformning

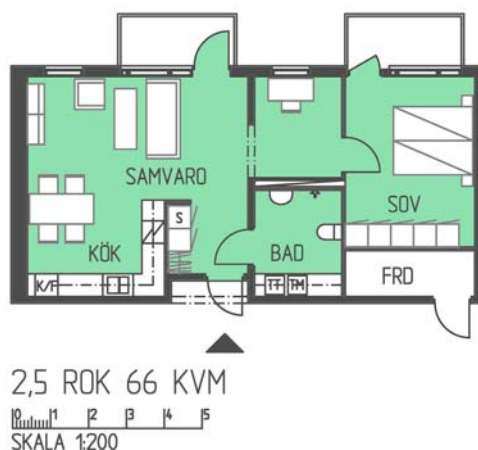
5.3.1. 2,5 rum och kök

ALT0: De nuvarande boenderummen består av en mindre entré med förråds möjlighet, badrum, pentry och rummet som fungerar både som sovrum och ger plats för ett mindre möblemang som soffa eller fåtölj. Idag finns problem med dörrbredder då dessa är för små för att uppnå höjd tillgänglighetsnivå. Varje boenderum har en egen balkong.

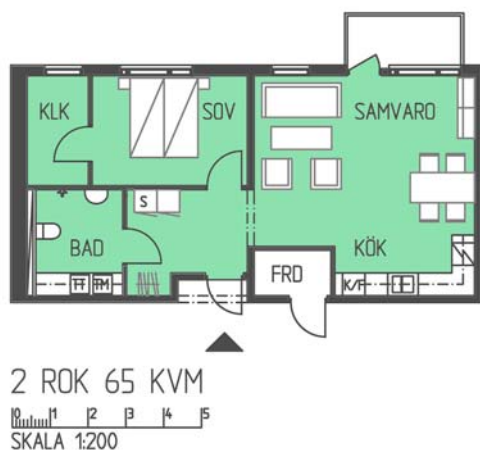
Figur 11: 5.3.1 ALT0

ALT1: Entrén är centralt placerad i lägenheten och ger en fin siktlinje mot rum för samvaro och balkong. Badrum ligger i anslutning till entré och har fått behålla sin ursprungliga plats. Planlösningen ger ett luftigt intryck då kök och rum för samvaro inte är separerade. Dörren till balkongen har flyttats för att förbättra möbleringsmöjligheten för rummet för samvaro. Ett mindre arbetsrum som även skulle kunna möbleras med säng för en person och uppnå normal tillgänglighetsnivå enligt svensk standard ligger mellan samvaro och sovrum. Sovrummet är ljust och har utgång till ytterligare en balkong. Med detta alternativ är det också möjligt att bygga ihop de två balkongerna till en större. Ett säsongsförråd tillhörande lägenheten nås från korridoren.

Figur 12: 5.3.1. ALT1

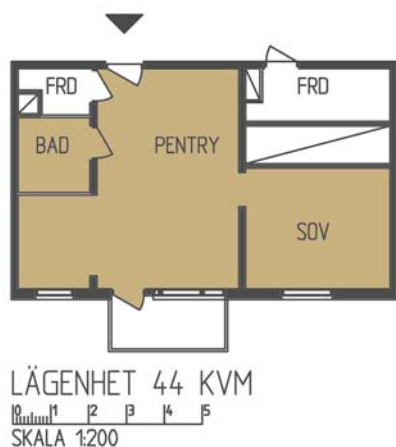
ALT2: Entrén är centralt placerad och erbjuder en generös hall med stor förvaringsmöjlighet. Siktlinjen från entrén är fin och ger en utblick mot rum för samvaro och balkong. Badrum ligger i anslutning till entré och har fått behålla sin ursprungliga plats. Sovrum nås också från entré vilket skapar en kort passage mellan sovrums och badrum. För att göra sovrums rummet möblerbart med dubbelsäng och uppnå höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard behöver balkongdörren tas bort. I anslutning till sovrums rummet finns en klädkammare som också skulle kunna möbleras med ett arbetsbord. Köket har fått behålla sin ursprungliga plats och skapar med rum för samvaro en öppen planlösning vilket medverkar till ett ljust och luftigt rum som inbjuder till socialt umgänge.

Figur 13: 5.3.1. ALT2

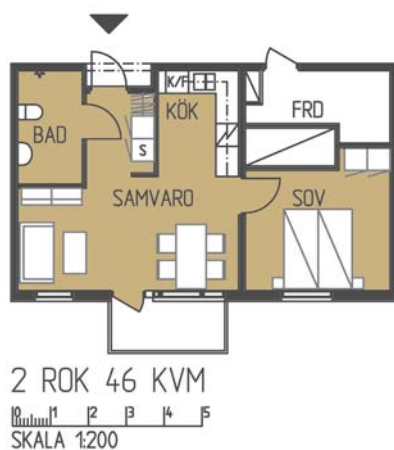
5.3.2. Två rum och kök

ALT0: De nuvarande boenderummen består av en mindre entré med förråds möjlighet, badrum, pentry, ett rum för samvaro samt en mindre sovalkov. Varje boenderum har en egen balkong. Förråd som tillhör avdelningen nås från korridor och ligger i anslutning till dessa boenderum. Ett större schakt ligger mellan sovalkov och förråd.

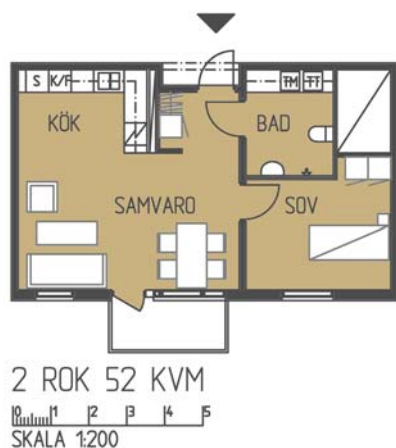
Figur 14: 5.3.2. ALT0

ALT1: Då höjd tillgänglighetsnivå inte var möjligt att uppnå i denna mindre modul har i detta förslag normal tillgänglighetsnivå enligt svensk standard tillämpats. Badrum och kök har fått behålla sin ursprungliga plats och schaktet har inte flyttats. Badrum ligger i anslutning till entré. Från entrén ges en fin siktlinje över rummet som är en öppen planlösning mellan kök och rum för samvaro. Balkong nås även från detta rum. Sovrum och badrum är i detta förslag inte placerade i närhet av varandra vilket skapar en längre passage vilket inte är fördelaktigt. Säsongsförråd nås från korridor.

Figur 15: 5.3.2. ALT1

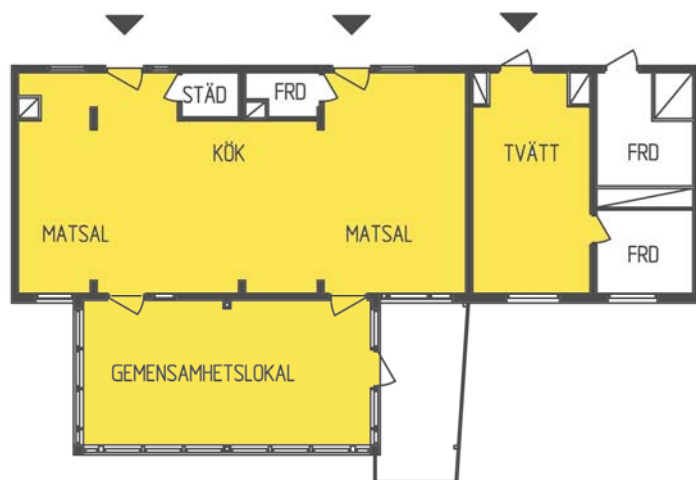
ALT2: Då schakt flyttas och funktioner som kök och badrum inte behåller sin ursprungliga plats möjliggörs en lägenhet med badrum, sovrum och passager som uppnår höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard. Entrén har en fin siktlinje mot rum för samvaro och balkong. Från entré nås badrum och då sovrum är placerat intill skapas en kort passage mellan dessa. Sovrummet uppnår höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard vid möblering av säng för en person, normal nivå uppnås vid möblering av dubbelsäng. Kök och rum samvaro består av en öppen planlösning vilket ger ett luftigt intryck. Balkong nås från även från detta rum. Då schaktet är flyttat finns ingen plats för säsongsförråd, det får istället placeras på annat håll men på samma våningsplan i närhet av bostaden, förslagsvis vid 5.3.3 ALT2.

Figur 16: 5.3.2. ALT2

5.3.3. Tre rum och kök / Tvätt / Övernattningslägenhet

ALT0: Detta utrymme används idag som gemensam matsal och kök på avdelningen. Ett större rum för samvaro samt gemensam balkong finns också att tillgå.

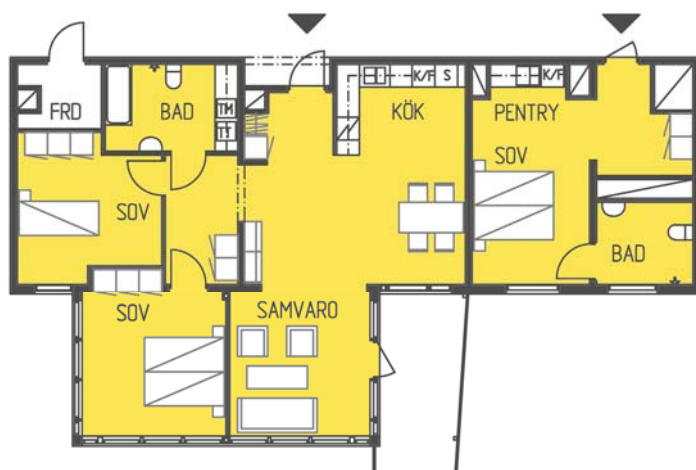

KÖK/MATSAL 64 KVM / GEMENSAMHETSLOKAL 30 KVM / TVÄTT 18 KVM

SKALA 1:200

Figur 17: 5.3.3. ALT0

ALT1: Entrén är centralt placerad i lägenheten och har en fin siktlinje mot rum för samvaro och balkong. Planlösningen är öppen vilket ger ljus och rymd i den väl tilltagna offentliga delen av lägenheten. Den offentliga delen består av kök med matplats, rum för samvaro samt balkong. Den privata delen består av två sovrum, ett mindre rum för klädförvaring och badrum. Det större sovrummet har stora fönsterpartier i söderläge vilket inte är ultimatum för ett sovrum. Det mindre sovrummet är möblerbart med säng för en person för att uppnå höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard, plats finns även klädförvaring. Badrummet har plats för badkar och dess placering skapar kort passage från både entré och sovrummen. Dörren till badrummet hamnar dessvärre i konflikt med dörren till det mindre sovrummet vilket i detta alternativ skulle kunna undvikas med hjälp av en skjutdörr.

3 ROK 92 KVM / ÖVERNATTNING 33 KVM

SKALA 1:200

Figur 18: 5.3.3. ALT1

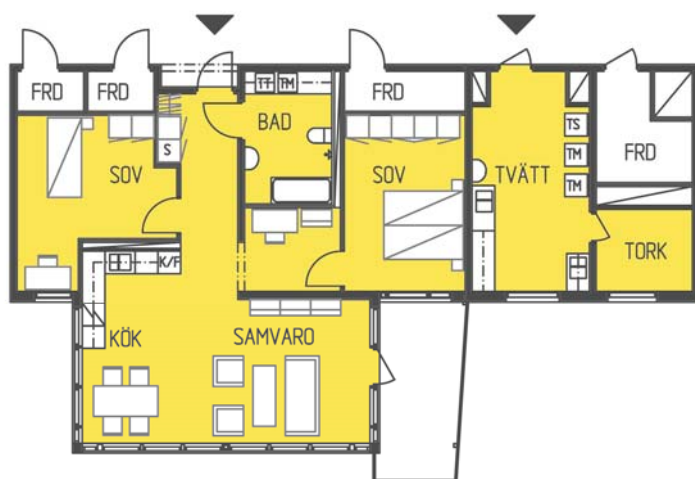
Utrymmet bredvid denna lägenhet utnyttjas i dagsläget som en gemensam tvättstuga och skölj. Rummet är för litet för att utnyttjas som en lägenhet och kan istället lämpligen användas som gemensam tvättstuga på ett plan. Då det inte behövs mer än en gemensam tvättstuga i varje huskropp lämnar det tre liknande utrymmen outnyttjade. Dessa utrymmen kan användas som övernattningslägenheter för besökare.

Övernattningslägenheten består av en mindre entré med klädförvaring, pentry, ett rum som går att möblera med en dubbelsäng och ett badrum med dusch. De ursprungliga schakten har bevarats. Lägenheten uppnår normal tillgänglighetsnivå enligt svensk standard.

ALT2

I detta förslag har prioritet varit att utnyttja det ljusa rummet med stora fönsterpartier för den offentliga delen bestående av kök, matplats och rum för samvaro med balkong. Detta rum med öppen planlösning är lägenhetens kärna och ger ett väldigt fint och ljust rum som erbjuder stor yta för socialt umgänge. Entrén är centralt belägen och ger en fin siktlinje mot det stora rummet vilket skapar en inbjudande entré. Badrum nås från entré. Sovrummen är separat placerade på var sin sida av lägenheten, varav det mindre sovrummet har kort passage till badrum. Det mindre sovrummet är möblerbart för en person och uppnår höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard. Utanför det större sovrummet finns ett mindre utrymme för klädförvaring eller plats för arbetsbord. Säsongsförråd nås från korridor. Två förråd hör till de mindre lägenheterna, i 5.3.2 ALT2, med två rum och kök som inte hade plats för förråd i direkt anslutning till bostaden.

En gemensam tvättstuga är fördelaktigt trots att alla lägenheter har tvättmaskin och torktumlare. Den ger möjlighet till tvätt av större proportioner eller tvätt av större textilier som mattor. Ett mangelrum och torkrum finns även att tillgå och kan vara användbart vid tvätt av lakan och gardiner. Då det redan är förberett för denna typ av verksamhet är det fördelaktigt att förlägga den gemensamma tvättstugan här. Då det inte påverkar rumsindelningen har de ursprungliga schakten bevarats i detta utrymme.

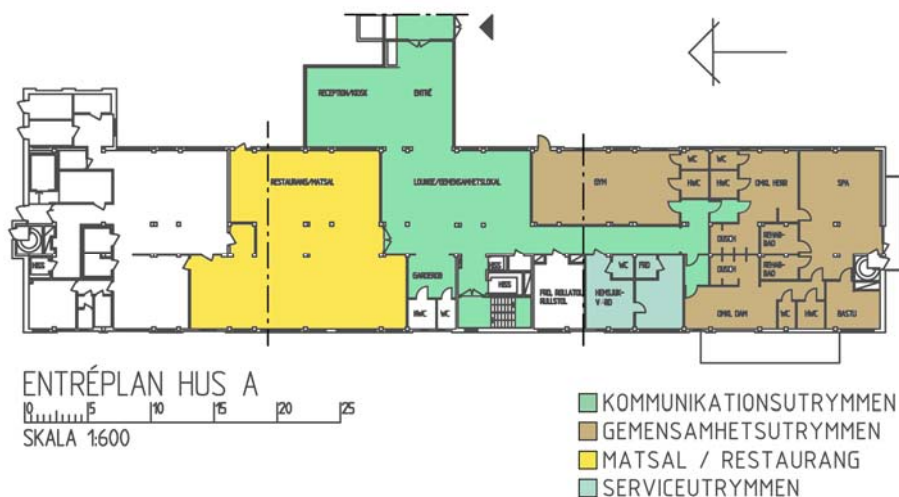
3 ROK 92 KVM / TVÄTT 24 KVM
SKALA 1:200

Figur 19: 5.3.3. ALT2

5.4. Entréplan

Dicksons Hus äldreboende består av två huskroppar, Hus A och Hus B, som förbinds med en gemensam entré. Hus A är beläget i väst och Hus B i öst med identiska lägenhetsplan medan entréplanen skiljer sig åt.

5.4.1. Hus A

Figur 20: 5.4.1. Entréplan Hus A

Då trygghetsboende ska erbjuda en eller värd eller värdinna har en reception placerats i anslutning till entrén där denne kan utgå ifrån. Receptionen har kombinerats med en kiosk som ger de boende möjlighet att köpa morgontidningen och skapar en naturlig mötesplats. I den väl tilltagna entrén finns utrymme för olika dagverksamheter vilket bidrar till en levande miljö. Ett fönsterparti mellan restaurang och entré ska skapa nyfikenhet hos besökare och bjuda in dem till restaurangen. Detta bidrar också till känslan av liv och rörelse i entrén.

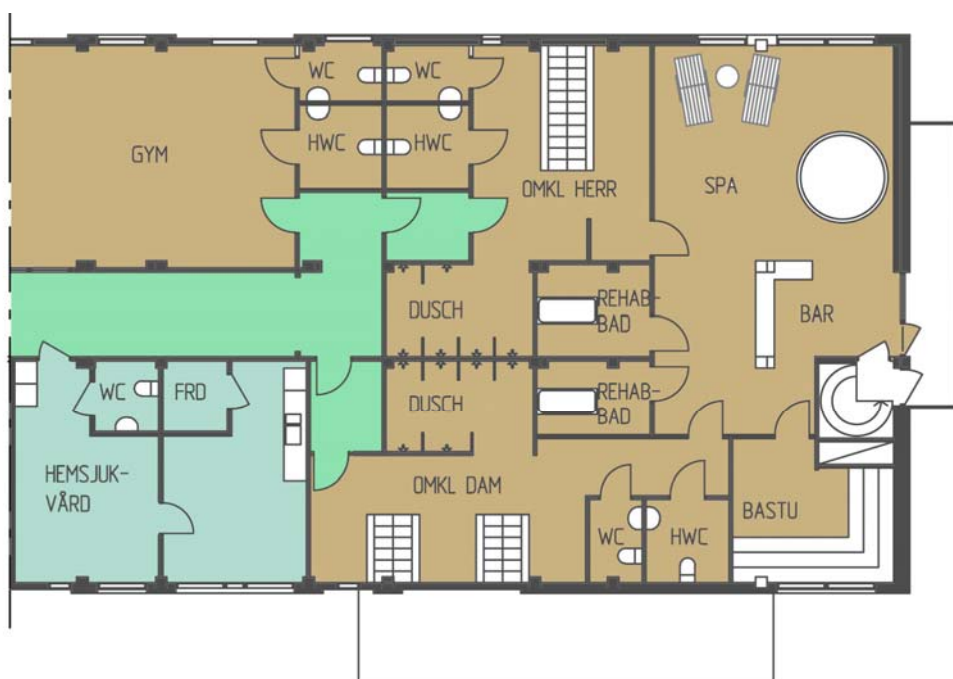
Då trygghetsboende inte har den typ av omsorgspersonal som ett särskilt boende har, är det många personalutrymmen som vid en omvandling därmed blir outnyttjade. Dessa kan istället användas till fler gemensamhetslokaler så som spa och gym med tillhörande omklädningsrum. Rum för personal i hemsjukvården har bevarats.

Gymmet har placerats med fönster som ger utsikt över innergården. Syftet är att skapa ljusa lokaler som ger en känsla av fridfullhet. I anslutning till gymmet finns ett spa som erbjuder både rehabiliteringsbad, en gemensam bastu samt ett större bubbelbad för cirka åtta personer. Bubbelbadet är också placerat med utblick mot innergården vilket erbjuder en vacker och grönskande utsikt. Det finns också en mindre bar där det går att ta sig en frukt eller något att dricka. Omklädningsrum har placerats så ingen passage genom korridor är nödvändig för att nå spadelen. Kortast möjliga passage till gym har också prioriterats.

Figur 21:
5.4.1.
Entréplan
Del 1 Hus A

ENTRÉPLAN DEL 1 HUS A
SKALA 1:200

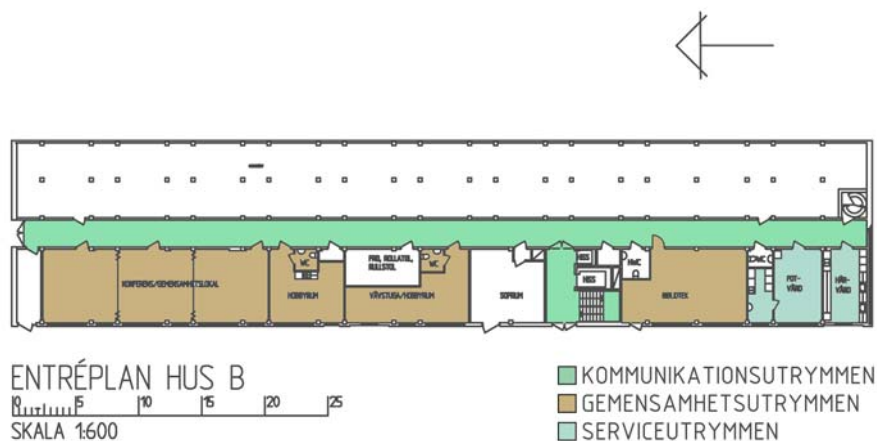

ENTRÉPLAN DEL 2 HUS A
SKALA 1:200

Figur 22:
5.4.1.
Entréplan
Del 2 Hus A

5.4.2. Hus B

I denna del av byggnaden finns det redan lokaler för fot- och hårvård vilket är en kvalitet som fått vara kvar. Konferensrum som även hyrs ut till utomstående föreningar och verksamheter finns också sedan tidigare och har också även dessa fått vara kvar, detta eftersom de idag används frekvent och är en kvalitet som är viktig att bevara. Utrymmena är dessutom ofördelaktiga att utnyttja till lägenheter eftersom insynen är stor och privata uteplatser är svåra att åstadkomma. Bibliotek och diverse hobbyrum är nya lokaler som har fått ta plats. Då de tidigare hobbyrummen fick flytta för att ge plats åt gym och spa har de nu fått nya lokaler i denna del av huset. De ska ge möjlighet för de boende eller utomstående att sy, väva eller utföra andra handarbeten. Biblioteket har placerats mot innergården för att skapa ett trevligt rum med vacker utsikt och för att möjliggöra för biblioteksbesökarna att kunna gå ut och sätta sig med en bok.

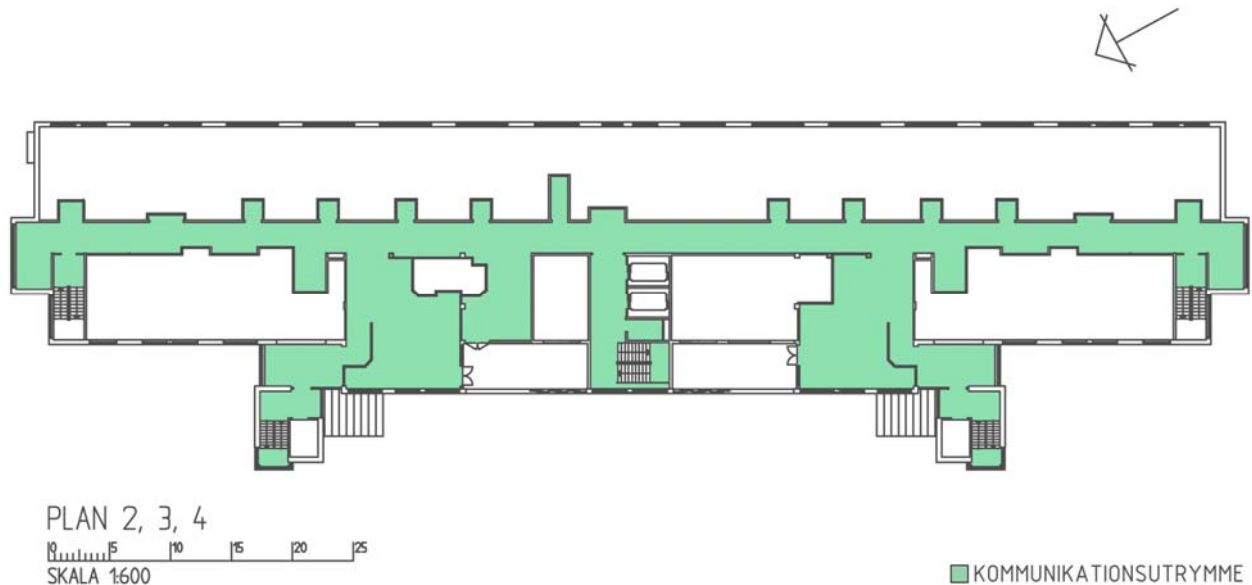

Figur 23: 5.4.1. Entréplan Hus B

6. Kallebäcks äldreboende

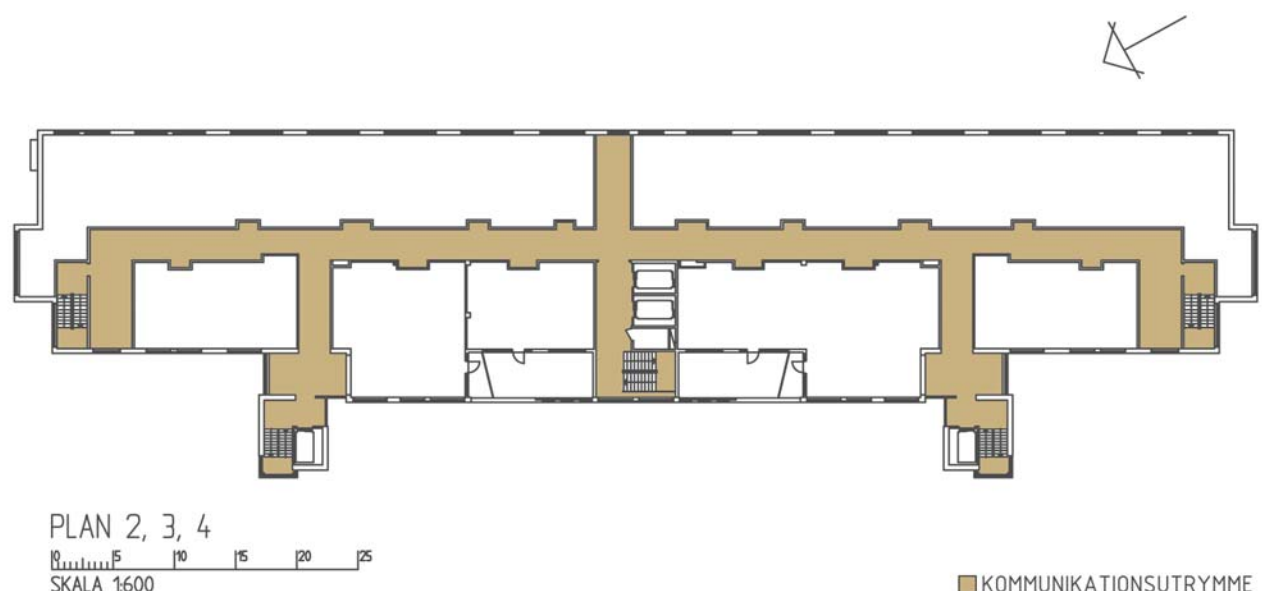
6.1. Kommunikationsutrymmen

ALT0: En lång rak korridor med små djupa indrag skapar många mörka och kalla utrymmen. Indragen är för små för att höjd nivå på utåtgående entrédörrar ska kunna uppnås. Fönster i ändarna av huvudkorridoren skapar ett bländande ljus för de med nedsatt synförmåga.

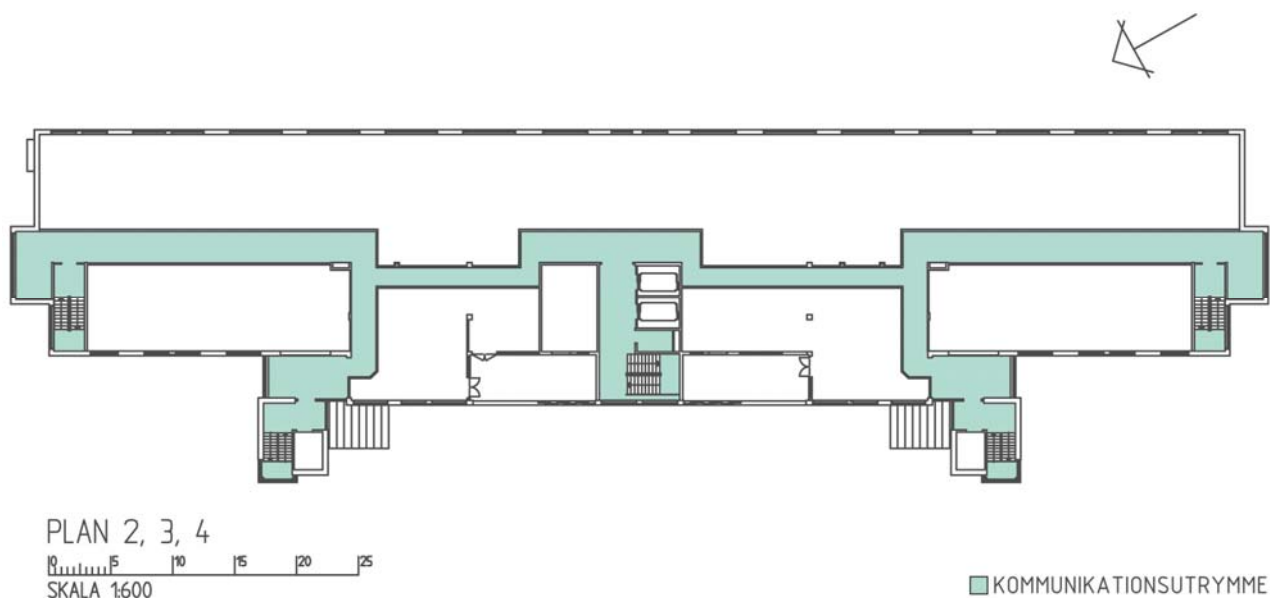
Figur 24: 6.1. Kommunikationsutrymmen ALT0

ALT1: Bredare indrag än ALT0 skapar möjlighet för utåtgående entrédörrar. Genom att ha grundare indrag uppstår inga mörka partier utan skapar en välkomnande entré till varje lägenhet. Genomgående ljus i mitten av korridoren lättar upp den annars långa passagen. Ljusinsläpp från sidan vid kortändarna skapar ett icke bländande ljus, samtidigt som öppningarna kan fungera som mötesplatser för grannar.

Figur 25: 6.1. Kommunikationsutrymmen ALT1

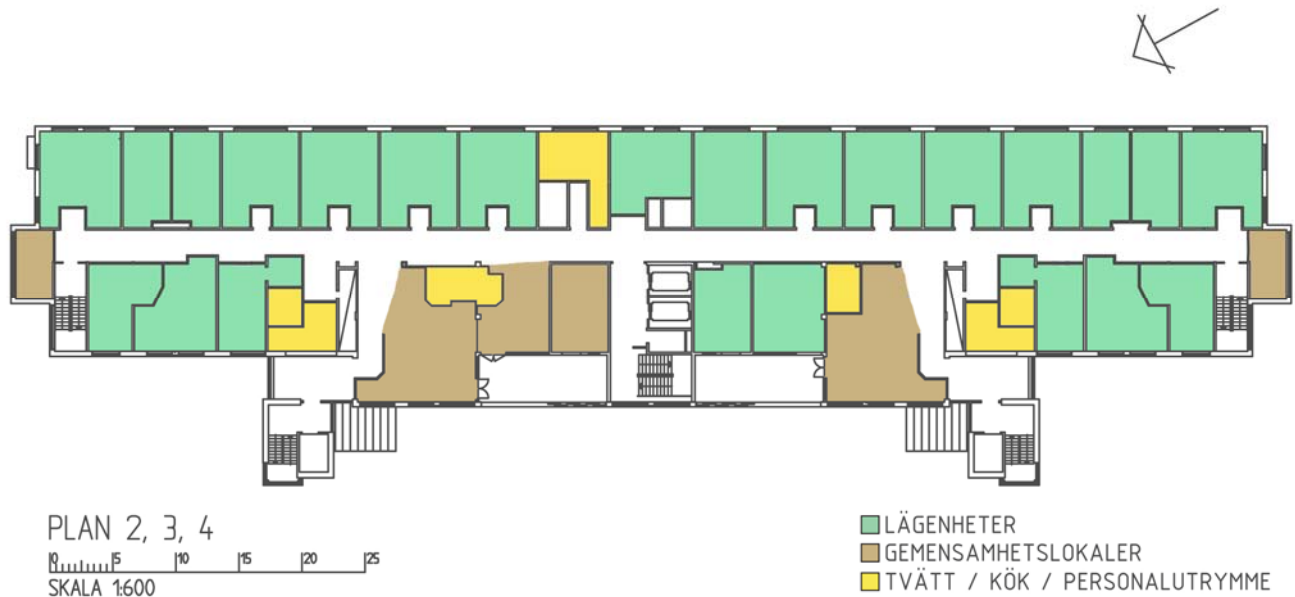
ALT2: Genom att svänga korridoren skapas intrycket av att huset inte är lika långt som det egentligen är. På grund av detta samt med den bärande hjärtväggen försvåras dock lägenhetsindelningen med modultänk. Lägenheterna i öst blir djupa medan de i väst blir grunda och på grund av den stora inglasade balkongen svåra att utforma med modultänk.

Figur 26: 6.1. Kommunikationsutrymmen ALT2

6.2. Lägenhetsindelning

ALT0: Våningsplanet består av 24 lägenheter med ett rum och kokvrå, uppdelat på tre avdelningar. Lägenheternas storlek varierar mellan 20 och 40 kvadratmeter. Huset är i stort sett spegelvänt från mitten med undantag att den södra flanken innehåller två lägenheter där den norra har dagrum samt matsal för den mittersta avdelningen. I övrigt innehåller planet tre matsalar med tillhörande kök, personalrum, två tvättstugor, två balkonger om 38 kvadratmeter vardera samt ett mindre dagrum på vardera flygeln.

Figur 27: 6.2. Lägenhetsindelning ALT0

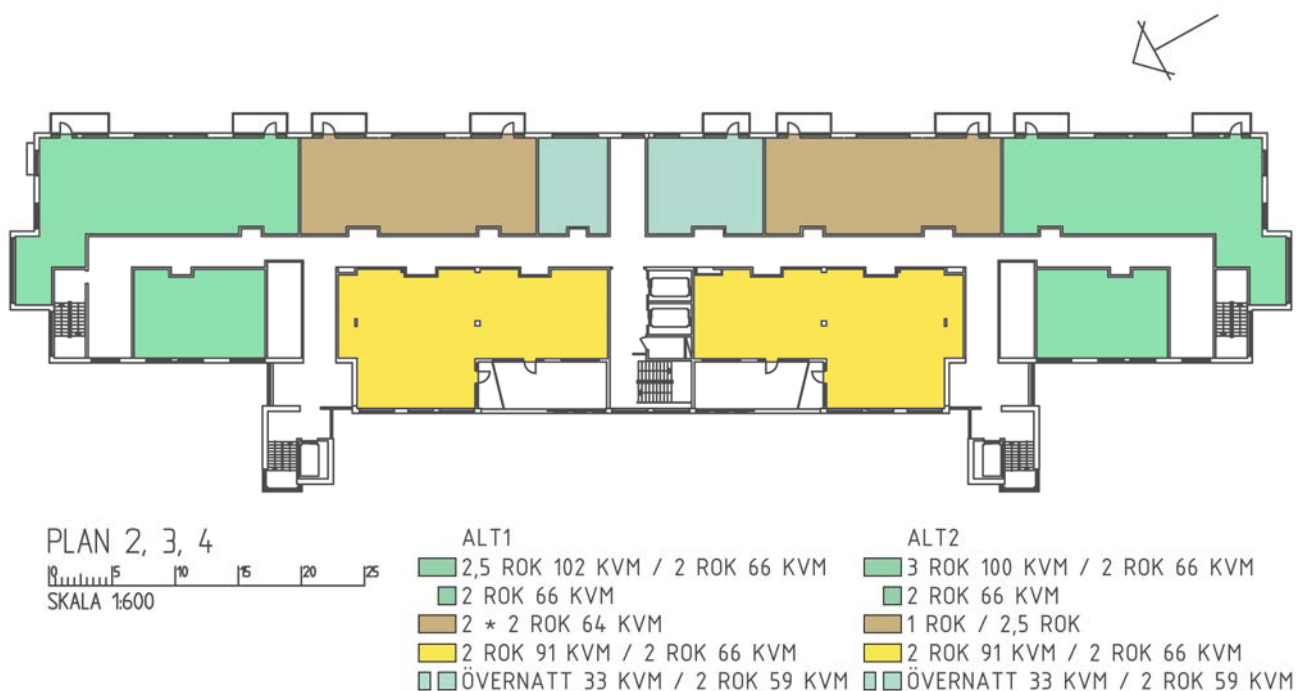
ALT1: Den befintliga rumsutformningen med vanligtvis 6,1 meter mellan de bärande väggarna var inte möjlig att behålla då det inte var gick att skapa attraktiva fullt utrustade lägenheter med tillfredställande standard på denna yta. Istället skapas med denna indelning per plan:

Varje plan inrymmer också säsongsförvaring i anknytning till samtliga lägenheter, en besökslägenhet, sopnedkast samt förråd för förvaring av rollatorer, utomhusrullstolar och cyklar i anknytning till trapphuset.

Detta skapar på våning 2,3 och 4 totalt 6 lägenheter på 102 kvadratmeter med 2,5 rum och kök, 39 lägenheter med två rum och kök på 59-91 kvadratmeter och tre övernattningslägenheter på 33 kvadratmeter.

ALT2: Varje plan inrymmer även här säsongsförvaring i anknytning till samtliga lägenheter, en besökslägenhet, sopnedkast samt förråd för förvaring av rollatorer, utomhusrullstolar och cyklar i anknytning till trapphuset.

Detta skapar på våning 2,3 och 4 totalt 6 lägenheter på 100 kvadratmeter med 3 rum och kök, 6 lägenheter på 81 kvadratmeter med 2,5 rum och kök på, 6 lägenheter på 48 kvadratmeter med ett rum och kök, 27 lägenheter på 59-91 kvadratmeter med två rum och kök samt tre övernattningslägenheter på 33 kvadratmeter.

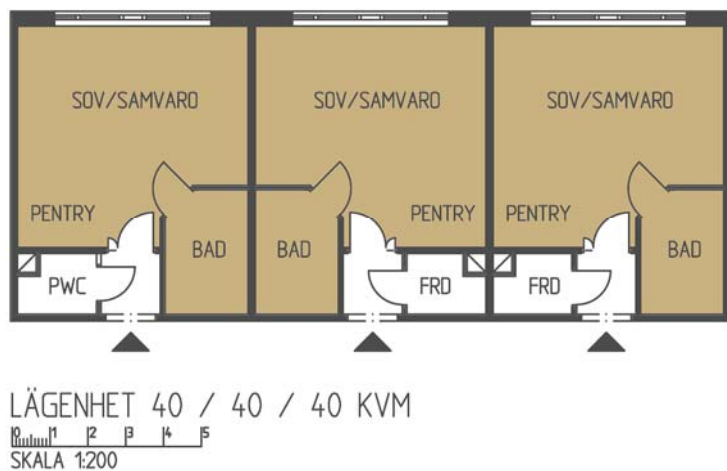

Figur 28: 6.2. Lägenhetsindelning ALT 1 och ALT2

6.3. Lägenhetsutformning

6.3.1. Standardmodul

ALT0: Denna del består i nuläget av tre i princip likadana rum om vardera 43 kvadratmeter. Alla rum har ett djupt och ganska smalt indrag vid entréer mot vilket ett säsongsförråd vetter för två av rummen medan det sista istället har en personaltoalett på samma utrymme. De tre rummen innehåller badrum med dusch, pentry samt utrymme för sömn.

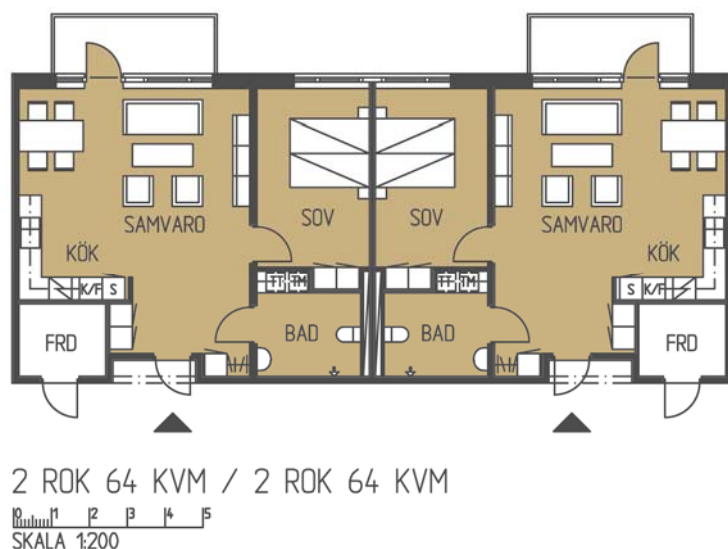

Figur 29: 6.3.1. ALT0

ALT1: Det mittersta rummet delas i det här förslaget upp på mitten och skapar med de två andra rummen totalt två likadana lägenheter med två rum och kök. Ett grundare och bredare indrag vid entréer möjliggör utåtgående entrédörr vilket är att föredra på grund av invanda beteenden hos äldre då det vanligtvis ser ut så i de flesta bostadshus. En stor och luftig entré välkomnar besökaren som med de fina siktlinjerna genast får en överblick över hela det öppna rummet för samvaro. Direkt intill entrén ligger ett badrum. Ett av badrummen har behållit sin ursprungliga position men är något förstorat för att kunna inrymma tvätt- och torkmöjligheter. Det andra badrummet är placerat där köket tidigare låg. Köket är placerat i lägenhetens öppna rum för samvaro och är utformat som ett välkomnande och lättillgängligt L-kök. Ett av köken är kvar på den position där det tidigare fanns ett pentry medan det andra är placerat där ett badrum tidigare låg.

Från rum med plats för samvaro, matlagning och måltider nås en 1,5 meter djup nybyggd balkong. Innanför badrummet är lägenhetens sovrum placerat. På grund av de bärande väggarna med centrumavstånd på 6,1 meter kan inte detta sovrum göras tillgängligt för två personer med höjd nivå enligt svensk standard. Istället uppnår rummet höjd nivå för en person och normal nivå för två personer.

Lägenheten är försedd med ett förråd för säsongsförvaring som nås från korridoren.

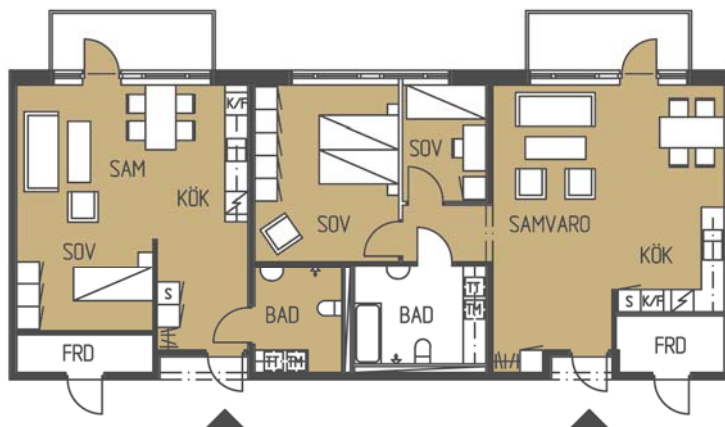

Figur 30: 6.3.1. ALT1

ALT2: Den här indelningen skapar istället en lägenhet med ett rum och kök och en 2,5 rum och kök.

Den mindre lägenheten är avsedd för en person och består av en större entré med närhet till kök och direkt anknytning till badrummet som är kvar på sitt ursprungliga läge. Indraget vid entrén är flyttat från sin ursprungliga position för att möjliggöra en god planlösning. En avskiljbar sovalkov är placerad något avskild lite längre in i lägenheten och skapar med det en privat del och mer offentlig del. En rejält tilltagen balkong nås från samvarodelen.

Utformningen av den större lägenheten är för entré, kök, samvaro och balkong likadan som lägenheterna i **ALT1**. Skillnaden är att denna lägenhet har försetts med en liten hall som matar badrummet och de två sovrummen vilket gör möblerbarheten i övriga lägenheten mer flexibel då fler väggar blir fria. Det ena sovrummet är anpassat med höjd nivå för två personer med möjlighet för medhjälpare på båda sidor enkelsäng medan det mindre rummet uppnår höjd standard för en person men utan möjlighet till medhjälpare på båda sidor av sängen. Det mindre sovrummet kan även användas som arbetsrum eller gästrum. Det kan vara fördelaktigt med två sovrum om två som delar bostaden har olika vård och omsorgsbehov. Badrummet har även försetts med både badkar och dusch.

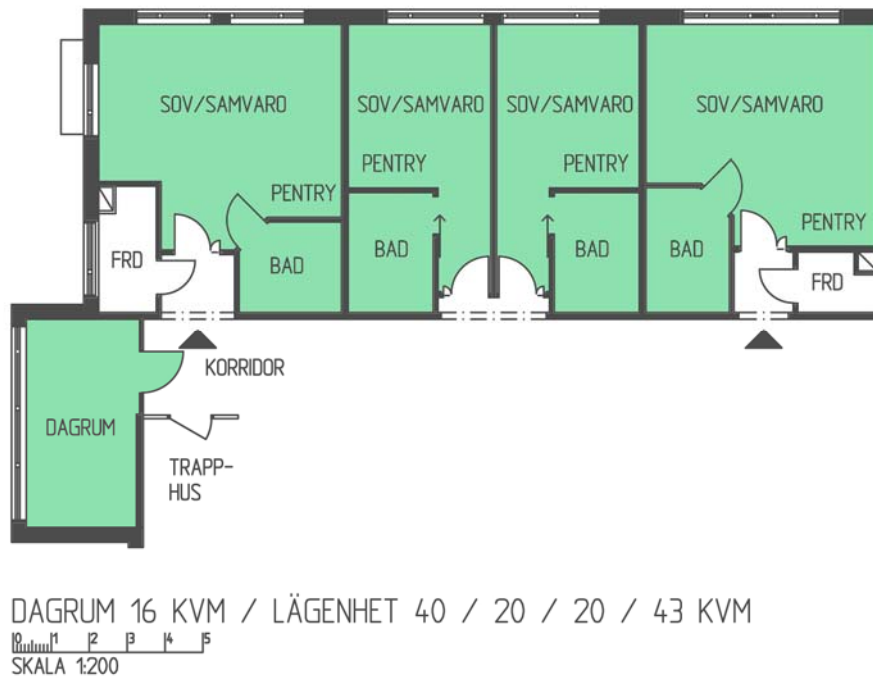
1 ROK 48 KVM / 2,5 ROK 81 KVM

SKALA 1:200

Figur 31: 6.3.1. ALT2

6.3.2. Hörnmodul

ALT0: Denna del består i dagsläget av fyra lägenheter och ett mindre dagrum som idag fungerar som personalrum. Lägenheterna består var och en av en mindre entré, ett badrum med dusch, ett litet pentry samt utrymme för sömn. De två större lägenheterna innehåller även ett förråd för säsongsförvaring.

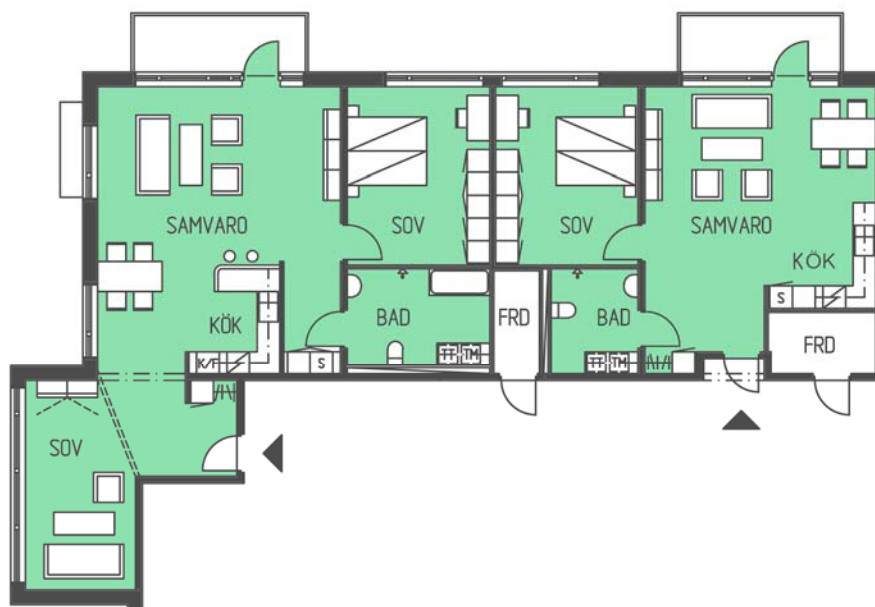

Figur 32: 6.3.2. ALT0

ALT1: Denna uppdelning resulterar i en lägenhet på med två rum och kök samt en större lägenhet med två alternativt tre rum och kök.

Den mindre lägenheten är utformad likt 6.3.1 ALT1 med skillnaden att samtliga garderober här ryms i sovrummet då sovrummet är bredare.

Den större lägenheten nås från kortändan av den allmänna korridoren. Här välkomnar en entré med avhängningsmöjligheter. I anslutning till entrén nås ett öppet gästrum/sovalkov/arbetshörna/tv-rum som är möjligt att stänga igen om så önskas. Den är anpassad efter höjd nivå men utan möjlighet för medhjälpare på båda sidor om sängen, vilket istället möjliggörs i det större sovrummet. Den öppna planlösningen skapar idag en siktlinje rakt igenom samvaro-kök-gästrum vilket gör att lägenheten upplevs luftig. Lägenheten är ljus med fönster i två väderstreck. Köket har fått ny placering och är utformat likt ett U med en bar som även fungerar som avskärmning för diskbänken. Rum för samvaro är rymligt och har försetts med en balkong som är något större än för resterande lägenheter. Det stora sovrummet är likadant som för den mindre lägenheten men badrummet, som nås från en mindre hall med städskåp, är även försett med badkar. Detta är kvar på ursprungsposition vilket i detta fall skapar en lång passage mellan entré och badrum.

2,5 ROK 102 KVM / 2 ROK 66 KVM

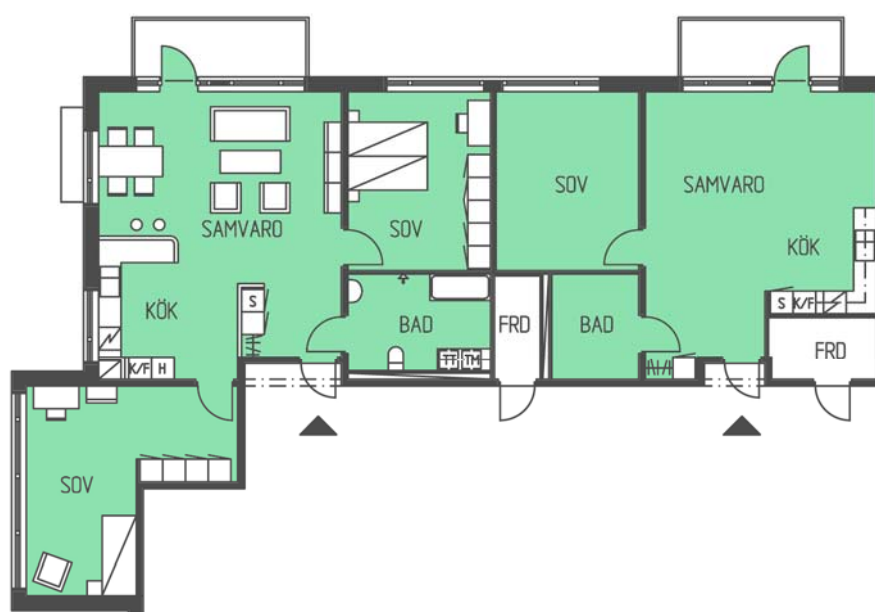
SKALA 1:200

Figur 33: 6.3.2. ALT1

ALT2: Med detta alternativ är entrén istället placerad mot korridorens långsida och är indragen likt de övriga lägenheterna. Entrén har direkt anknäytning till badrum som även har kvar sin ursprungspöposition och har försetts med badkar. Kökets placering medför här att det behövs ytterligare ett schakt för att inte behöva mata installationer från badrummet och undvika att takhöjden skulle behöva sänkas i stora delar av mittpartiet av lägenheten.

Det mindre sovrummet är stängt och något större än **ALT1** då detta även får tillgång till det utrymme som entrén i det förslaget tar i anspråk.

Rum för samvaro blir något mindre luftigt i detta alternativ då matgruppen behöver placeras i detta utrymme. Det finns dock plats kvar och med en spegelvänd lösning på balkongdörren möjliggörs passage mellan möblerna.

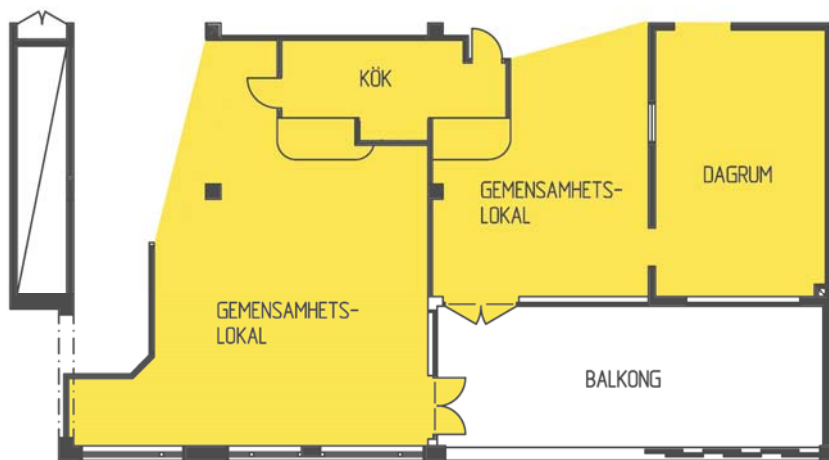
3 ROK 100 KVM / 2 ROK 66 KVM

SKALA 1:200

Figur 34: 6.3.2. ALT2

6.3.3. Gemensamhetsmodul

ALT0: Detta utrymme fungerar idag på byggnadens ena sida, som passage mellan trapphus och korridor, kök, matsal för två avdelningar samt dagrum. Den andra sidan rymmer istället två lägenheter, kök, matsal och dagrum. Sidorna är dock lika stora.

GEMENSAMHETSLOKAL TOT 132 KVM / DAGRUM 32 KVM

0 1 2 3 4 5
SKALA 1:200

Figur 35: 6.3.3. ALT0

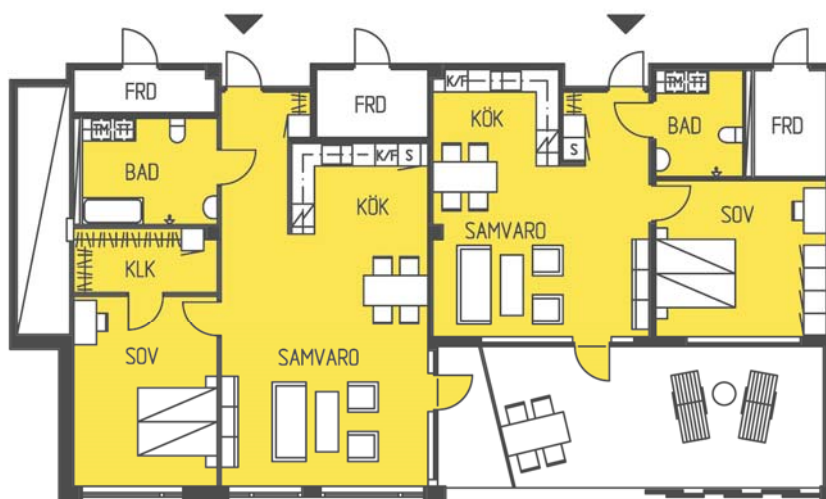
ALT1: Genom att passage mellan trapphus och korridor har flyttats möjliggörs att utnyttja detta utrymme till lägenhetsyta.

En indragen entré med direktkontakt till ett rymligt badrum med plats för badkar leder rakt in i denna något djupare lägenhet. En siktlinje frigörs genom hela lägenheten, ut till fönstren och balkongen direkt från entrén. Därför upplevs inte lägenheten som mörk, utan djupet skapar snarare en mäktig känsla. En öppen planlösning med ett L-format kök längst in delar upp rummet i en matsalsdel och en samvarodel. Detta skapar ett harmoniskt och socialt rum. Rummet leder också ut till den något mindre balkongen med vinklad vägg för att möjliggöra balkongaccess till denna lägenhet utan att mörklägga lägenheten bredvid.

För att utnyttja lägenhetens djup maximalt har ett väl tilltaget sovrum försetts med en klädkammare som möjliggör möblering mot garderobsväggen.

Köken är placerade där det tidigare köket till matsalarna låg medan schakten har ersatts av installationsväggar i badrummen.

Den mindre lägenheten har en liknande utformning men är betydligt grundare. Städskåpet har placerats i entrén istället för i köket och badrummet har inget badkar. Den inglasade balkongen skapar ett extra rum under stora delar av året vilket gör att lägenheten upplevs betydligt större än den egentligen är.

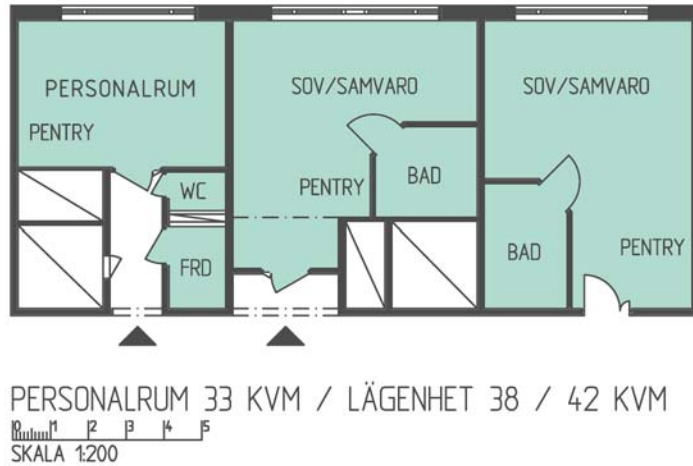
2 ROK 91 KVM / 2 ROK 66 KVM

SKALA 1:200

Figur 36: 6.3.3. ALT1

6.3.4. Specialmodul

ALT0: Detta är det utrymme där schakten till fläktrummen finns, vilket gör det svårutformat då det inte är någonting vi vill förändra. Förutom schakten innehåller ett av rummen ett personalrum med en smal längre entré och en liten toalett, pentry samt förråd. De andra två rummen utgörs av två lägenheter med pentry, badrum och ganska rymliga entréer.

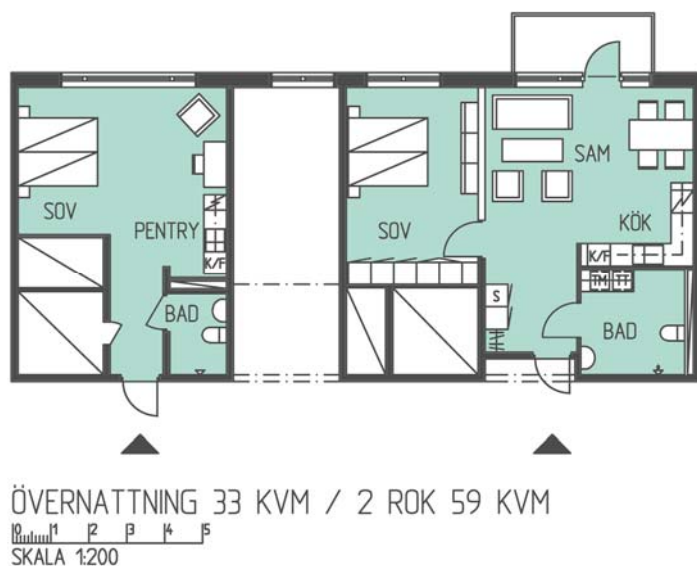

Figur 37: 6.3.4. ALT0

ALT1: Förslaget som är framtaget inrymmer en gästlägenhet på 33 kvadratmeter och en lägenhet på 59 kvadratmeter med två rum och kök. Mellan dessa lägenheter har en öppning skapats som ger ett dagsljusinsläpp till den allmänna korridoren. Detta utrymme möjliggör även viss möblering och en plats för grannar att umgås.

Denna mindre storlek på en tvårumslägenhet möjliggörs genom att avståndet mellan de bärande väggarna här är mindre än för övriga delar av fastigheten, endast 5,5 meter. Trots det är lägenheten fortfarande anpassad efter höjd nivå i badrum, sovrum och passager. Lägenheten är utformad med liknande planlösning som tvårummarna på 6.3.1. och 6.3.2. med öppet L-kök och plats för samvaro och måltider närmast fönsterpartiet. En skillnad är dock att på grund av schaktet är badrummet istället placerat innanför köket, där annars ett förråd är placerat på de andra modulerna. Detta medför att denna lägenhet saknar ett säsongsförråd i lägenhetens omedelbara närhet men får istället plats i ett av de extra förråd som förslaget i 6.3.3. skapar.

Genom att inte dra in den annars relativt smala entrén till övernattningslägenheten uppnår denna lägenhet höjd nivå för passager. Sovplatsen är också tillgänglig enligt höjd nivå men badrummet kommer inte upp i denna standard. Här uppnås endast sänkt nivå. Övernattningslägenheten är även försedd med ett litet pentry.

Figur 38: 6.3.4. ALT1

6.4. Entréplan

Figur 39: 6.4. Entréplan ALT1

ALT1: När man stiger in i entrén möts man rakt fram av en reception där värden/värdinnan kan utgå från. Receptionen är kombinerad med en mindre kiosk för vilken de boende själva ansvarar för driften. Detta bidrar till att skapa ett engagemang och en uppgift för de boende som så önskar. Direkt till höger finner man trappor och hissar som leder till lägenhetsplanen samt källaren där husets gemensamma tvättstuga är placerad i direkt anknäytning trapphuset. Till vänster om entrén är en loungedel placerad som också fungerar som gemensamhetslokal där samtliga gemensamma inomhusaktiviteter anordnas. Loungedelen förses med stora panoramafönster och fungerar, då det inte organiseras några aktiviteter, som en mötesplats för de boende och andra i området vilket skapar en livfull och välkomnande entré. Innanför loungen finns ett bibliotek där de boende kan låna hem böcker eller kanske sätta sig och läsa morgontidningen.

Strax till höger om receptionen har storköket som huserar i fastigheten tilldelats en serveringsdisk till en mindre lunchrestaurang i kontakt med entrén och loungedelen. En del av matsalen är med hjälp av skjutväggar möjlig att avskärma och på så sätt nyttja till uthyrning, konferenser eller möten. I anknäytning till dessa funktioner finns också två toaletter med höjd nivå samt en med normal nivå samt en garderob för ytterkläder.

På samma sätt som för Dicksons Hus äldreboende finns idag mycket utrymme för omsorgspersonal och kontor som i och med omvandlingen nu blir outnyttjade och har därför fått andra funktioner. Hemsjukvården har dock fått behålla delar av detta utrymme. Fot- och hårvård har fått ny mer attraktiv placering.

Lite längre in finns ett gym med två tillhörande omklädningsrum. Dessa är dessutom direkt anknäutna till en spa-avdelning där ingen passage genom någon korridor behövs för att ta sig mellan de två delarna. Spa-avdelningen inrymmer en något större bubbelpool, gemensam bastu samt plats för avslappning. Där finns också två avskiljda rehabiliteringsbad som är tillgängliga för medhjälpare på båda sidor men är tänkta både som komplement till de lägenheter som saknar badkar och som behandlingsbad.

ENTRÉPLAN
 10 11 12 13 14 15
 SKALA 1:200

Figur 40: 6.4. Entréplan Del 1

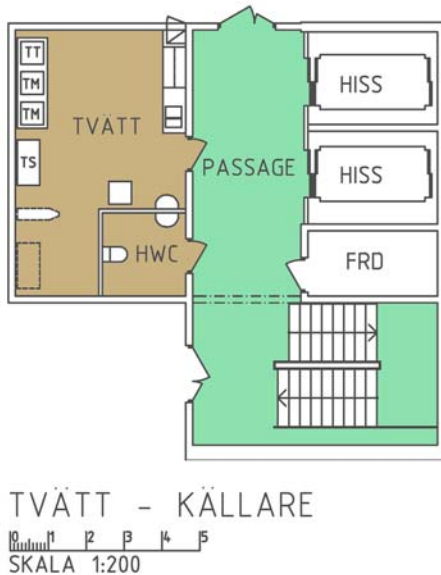
ENTRÉPLAN

10 1 2 3 4 5
SKALA 1:200

Figur 41: 6.4. Entréplan Del 2

6.5. Tvättstuga

ALT1: På källarvåningen i direkt anknytning till trapphuset är fastighetens gemensamma tvättstuga lättillgängligt placerad. Denna är anpassad på så sätt att de två tvättmaskinerna och torktumlaren är upphöjda för att förenkla tvättandet för rullstolsburna och människor med dåliga ryggar samt att passagemåtten är ordentligt tilltagna. Den är fullt utrustad med exempelvis torkskåp och arbetsbänk samt ett mindre handfat för personhygien. Utrymme finns även för mangel och strykbräda. Bredvid tvättstugan är en toalett placerad med höjd standard.

Figur 42: Tvätt ALT1

7. Avslutning

De förslag som presenteras i resultatet är utvalda på grund av att de uppnår eftersträlvade prioriteringar samt ger attraktiva bostäder. Majoriteten av förslagen uppnår höjd tillgänglighetsnivå i badrum, passage och sovrum och har lägenhetslösningar med kvaliteter som balkong, fina siktlinjer och ljusa luftiga rum. Kommunikationsutrymmen som korridorer har en varierande utformning vilket förenklar visuell ledning och har genomtänkta öppna ytor för ljusinsläpp och gemensamma aktiviteter. Boendena har tillgodosetts med genomtänkta gemensamma aktivitetslokaler som främjar ett aktivt liv, gemenskap och trygghet.

Två olika förslag på utformning av kommunikationsutrymmen, lägenhetsindelning och lägenheter har tagits fram för de flesta modulerna. Båda förslagen uppnår eftersträlvade fokus men visar på hur utformning kan variera vilket medför olika fördelar respektive nackdelar. Förslagen till lägenhetsutformning visar på olika placering av badrum. I ett förslag nås badrum från entré vilket är fördelaktigt då detta är en logisk och vanlig placering av badrum i lägenheter. Det andra förslaget kan då ha badrum som inte nås från entré men som har kort passage från sovrum vilket kan vara fördelaktigt då många äldre har nedsatt rörelseförmåga och inkontinensbesvär.

Då detta arbete behandlar ombyggnad finns det många aspekter att ta hänsyn till vid utformning. Den aspekt som främst bestämmer utförandet är den bärande konstruktionen. Om den inte hade behövt tas i åtanke hade en annan eventuellt bättre lägenhetsindelning samt lägenhetsutformning varit möjlig. Kallebäckens äldreboende hade exempelvis kunnat få mindre och ljusare lägenheter men den befintliga bärande konstruktionen samt huskroppen låser utformningen och skapar djupa och stora lägenheter. Ett liknande problem men med omvänt förhållande gäller Dicksons Hus äldreboende där den bärande konstruktionen skapar små lägenheter där det är svårt att uppnå höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard. En annan aspekt som varit väldigt betydande gällande utformning har varit att skapa passage- och funktionsmått som uppnår höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard, vilket vi från början inte trodde skulle bli det som slutligen blev dimensionerande.

En lägenhetsfördelning med en så kallad trespännare, med tre lägenheter per trapphus och våningsplan, skulle ge mindre korridorsyta vilket är önskvärt. Fler trapphus hade också varit ett bättre alternativ än vad de långa befintliga korridorerna är. Det hade medfört ljusare lägenheter med bättre rumsutformning och en mer maximerad boendeyta. Men fler trapphus och entréer skapar samtidigt inte en lika självklar central plats som bidrar till en livfull entré och fungerar som en social mötesplats.

Ombyggnadsförslagen som här presenteras behandlar den inre delen av byggnaden men även en yttre omvandling är nödvändig för att skapa attraktiva bostäder. Fasader, entréer och fönster har stor betydelse för helhetsintrycket och behöver därför ha en genomtänkt utformning. Ljusinsläpp är viktigt för inomhusmiljön och därför bör fönsters utformning vara prioriterat vid en ombyggnad.

Målsättningen var från början att behålla alla befintliga schakt. Detta ändrades under processens gång då vi insåg att detta förhindrade bästa möjliga utformning av lägenheterna. Schakten är också gamla och i behov av att bytas om dessa hus ska kunna fungera i framtiden. Efter att ha diskuterat med vår handledare valdes därför att arbeta med installationsvägg istället för flytt av gamla schakt. En annan målsättning var att behålla funktioner som badrum och kök på ursprunglig plats. Detta har följts i största möjliga mån men har inte heller prioriterats framför att skapa attraktiva lägenheter med goda planlösningar.

För att försöka skapa en trivsamt plats där människor mår bra och vill umgås har i detta arbete studieobjekt som hotelllobbyer och kaféer använts. Det är miljöer där det är liv och rörelse och som

ger möjlighet för sociala möten. Det ger också möjlighet att sitta för sig själv och betrakta omgivningen, människorna och samtidigt känna sig en del av något och inte vara ensam.

Då trygghetsboende byggs är rekommendationen att normal nivå på tillgänglighet tillämpas vid ombyggnad och höjd nivå vid nybyggnad. För att kunna ta del av kommunala och statliga bidrag krävs dock endast att trygghetsboende är tillgängligt utformat. Det är en vag beskrivning som medför att trygghetsboende inte måste utformas enligt höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard vilket i detta arbete har eftersträvat. Vi har valt att utforma viktiga funktioner i lägenheten enligt höjd tillgänglighetsnivå därför att de även ska fungera vid ett ökat behov av vård och omsorg. Detta på grund av att trygghetsboende är ett mellanboende som kommer möjliggöra för många att bo kvar längre innan de är i behov av att bo på särskilt boende. Lägenheterna bör därför fungera när rörelseförmågan blir sämre och hjälpbehovet större. Varför just badrum, passager och sovrum har valts att utformas enligt höjd nivå beror på att det ofta är dessa utrymmen som blir problematiska och oftast för små då vårdbehovet ökar.

De två valda studieobjekten medför olika för- och nackdelar vid omformning till trygghetsboende då Kallebäcks äldreboende ursprungligen byggdes som ett sjukhem och Dicksons Hus äldreboende som ett servicehus. Servicehus byggdes för friska äldre där gemensamhetslokaler var viktiga för att engagera och sysselsätta de äldre medan sjukhem byggdes för väldigt sjuka äldre och som behövde mycket vård och omsorg. Detta medför att deras utformning skiljer sig avsevärt från varandra. Kallebäcks äldreboende består av väldigt djupa byggnader som skapar mörka lokaler. Boenderummen är stora då de från början användes som flerbäddsalar. Korridorerna är långa och väldigt sjukhusliknande. Dicksons Hus äldreboende har ljusa lokaler med många gemensamhetslokaler. Boenderummen är dock små och kan vara svåra att omvandla till lägenheter som uppnår höjd tillgänglighetsnivå enligt svensk standard.

Om platsen i sig är lämplig till att använda vid anläggande av trygghetsboende är också diskutabelt. Kallebäcks äldreboende är vackert beläget i ett naturskönt område men terrängen är väldigt svårtillgänglig för människor med nedsatt rörelseförmåga. Dicksons Hus äldreboende ligger mer lättillgängligt men omges inte av naturskön miljö som Kallebäcks äldreboende gör.

Då servicehus har mycket gemensamt med trygghetsboende gällande verksamhet kan det vara fördelaktigt att bygga om dessa. Plats finns redan för gemensamhetslokaler och de är inte lika storskaligt och institutionslikt byggda som sjukhem. Å andra sidan byggdes sjukhem med relativt stora flerbäddssalar vilket innebär att de är enklare att omvandla till funktionella lägenheter med höjd tillgänglighetsnivå jämfört med servicehusens mindre lägenheter. Sjukhemmens lägenheter blir dock stora vilket kan göra att de blir svåra att få ner till en skälig boendekostnad.

Något som är viktigt att ha i åtanke är att med dagens lagstiftning så ges inte investeringsbidrag till omformning av särskilda boenden till trygghetsboenden. Trygghetsboende är en typ av boendeform vars efterfråga vi tror kommer att öka och då det finns ett visst överskott av särskilda boenden som inte nyttjas behöver denna lagstiftning ses över.

8. Referenser

8.1. Litteratur

Ahlström, P. och Nilsson, F. (2007) *Boende för äldre – utmaningar och möjligheter*. Linköping: Linköpings universitet.

Andersson, M. (2011) *Användning och användbarhet i särskilda boendeformer för äldre. Aspekter på användning och användbarhet i boendemiljöer för äldre inom den kommunala äldreomsorgen i Göteborg*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

Boverket (2012) *Information om investeringsstöd till äldreboendestäder: Särskilda boendeformer för äldre – Trygghetsboendestäder*. Boverket (Blankett nr: 1164 utg. 7).

De Courcy, D. (2011) *Intresse trygghetsboendestäder Göteborgs stad*. Göteborg: ScandInfo Marketing Research.

Edsjö, E., Lidmar, K. och Lönnerheden, A. (1982) *God bostad för äldre*. Stockholm: Bostadsstyrelsen.

Falk, H. (2010) *There is no escape from getting old: Older persons' experiences of environmental change in residential care*. Göteborg: University of Gothenburg (ISBN 978-91-628-8025-5).

Gunnarsson, M. (1981) *Servicehus för äldre- kvarteret Korpralen Haga*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola. (Examensarbete inom Institutionen för Arkitektur).

Jonsson, M. (2012) *Anpassning äldreboendeplatser*. Göteborg: Göteborgs Stad Örgryte-Härlanda (Tjänsteutlåtande Diarienummer: N133-0531/12).

Mårtensson, G. (2011) *Fastighetsnämndens förslag gällande regelverk för kommunal subventionering avseende trygghetsboende*. Göteborg: Kommunstyrelsen (Tjänsteutlåtande Diarienummer 1676/11 Repronummer 314/11).

Nordenheim, S. (2012). *Hur kan kommuner planera för äldres boende nu och i framtiden? – Resultat och erfarenheter från projektet Inte(GR)erad bostadsplanering med fokus på äldre*. Göteborg: FoU i Väst GR.

Proposition 1990/91:14. *Om ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m.* Stockholm, Regeringen.

SFS 1980:620 *Socialtjänstlag*. Stockholm, Socialdepartementet.

Svensson, E. (2012) *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet med funktionsnedsättning*. Femte utgåvan. Stockholm: AB Svensk byggtjänst.

Svensson, L. (2002) *Äldreboende – Ett försök till helhetssyn*. Stockholm: FoU-enheten vid kommunförbundet Halland.

8.2. Elektroniska källor

Antman, P. (1996) *Barn och äldreomsorg i Sverige*. <http://www.abc.se> (10 april 2013).

Boverket. (2012) *Sök till trygghetsboende*. <http://www.boverket.se> (15 april 2013).

Google. (2013) *Google maps*. <http://www.google.se> (25 maj 2013).

Göteborgs stad. (2013) *Dicksons Hus äldreboende*. <http://www.goteborg.se> (18 april 2013).

Göteborgs Stad (2013) *Kallebäcks äldreboende och delar av Ekparken avvecklas under en treårsperiod*. <http://www.goteborg.se> (16 maj 2013).

Göteborgs stad. (2013) *Trygghetsboende*. <http://www.goteborg.se> (12 april 2013).

Johansson, J. (2013) *Subventioner till trygghetsboende*. <http://www.boendeportalen.goteborg.se> (17 maj 2013).

SABO (2012) *Trygghetsboende*. <http://www.sabo.se> (16 april 2013).

Seniorval (2012) *Trygghetsboende - bra att veta*. <http://www.seniorval.se> (10 april 2013)

Socialdepartementet (2009) *Trygghetsbostäder för äldre*. <http://www.regeringen.se> (8 april 2013)

Västrafik (2013) *Reseplaneraren*. <http://www.vasttrafik.se> (16 maj 2013)

Äldreboendedelegationen (2007) *Bo för att leva – seniorbostäder och trygghetsbostäder*. <http://www.regeringen.se> (17 april 2013).

8.3. Muntliga källor

Aase, P. (2013) *HBT-äldreboende – ett projekt där resultatet har omvandlats till en fiktiv byggnad*. Konferens: *Boende för äldre 2013*. 30-31 januari, 2013, Göteborg.

Falk, H. (2013) *Personcentrerad salutogen vård- och omsorg av äldre – att främja gott åldrande*. Konferens: *Boende för äldre 2013*. 30-31 januari, 2013, Göteborg.

Halvor Lunde, P. (2013) *Badrum med hög tillgänglighet i Norge*. Konferens: *Forma framtidens äldreboende*. 21 mars, 2013, Göteborg.

Liljeström, E. (2013) *Hemsö om framtidens äldreboende*. Konferens: *Boende för äldre 2013*. 30-31 januari, 2013, Göteborg.

Nordstrand, A. (2013) *Om att äga och förvalta äldreboenden*. Konferens: *Boende för äldre 2013*. 30-31 januari, 2013, Göteborg.

Westerberg, Yvonne. (2013) *Tillgänglig och trygg utomhusmiljö som stimulerar och ökar livskvaliteten för de boende*. Konferens: *Boende för äldre 2013*. 30-31 januari, 2013, Göteborg.

Bilaga 1 – Förteckning över boendeformer

Sytning/Undantaget

Sytning, även kallat undantaget, reglerades i landskapslagarna och var det gamla bondesamhällets åldersförsäkring (Gunnarsson 1981). Den innebar att bonden efter pensionering och överlämnande av sin egendom fick ett kontrakt på att han och hans hustru skulle få överenskomna förmåner som husrum, mat och omvårdnad fram till sin död (Antman 1996). Det fanns på 1300-talet lagar som gjorde att familjen var tvungna att ta hand om sina äldre släktingar, vilket gjorde att staten kunde avsäga sig ett sådant ansvar.

Fattigstugor

Sytningen innefattade endast dem som hade en egendom, så de egendomslösa som inte hade någon och därmed inte kunde säkra sin ålderdom fick vända sig till de så kallade fattigstugorna (Antman 1996). Enligt en lag från år 1734 var det socknarna som hade ansvar att fattigstugor skulle finnas, inte bara för de äldre utan även för andra utsatta människor som inte klarade sig på egen hand (Gunnarsson 1981). Detta gjorde att det i fattigstugorna kunde bo både barnfamiljer, gamla, psykiskt sjuka och människor med olika funktionsnedsättningar (Antman 1996). Fattigstugor var små och bestod ofta av ett eller två rum med en stor öppen spis i mitten. Möblemang var sparsamt och bestod ofta av väggfasta sovbänkar.

Fattiggårdar

Fattiggårdarna var en vidareutveckling av fattigstugorna som blev vanlig på 1860-talet (Gunnarsson 1981). Dem var mycket större och mer institutionsliknande än fattigstugorna och likt dessa var det inte bara äldre människor som bodde där. Syftet med gårdarna var att dem skulle vara självförsörjande då de boende hade arbetsplikt och de som kunde var tvungna att arbeta för sitt uppehälle (Antman 1996). Fattiggårdarna hade ansvar att äldre som bodde på fattiggårdarna skulle få den omvårdnad de behövde och de barn som bodde där skulle få undervisning (Gunnarsson 1981). Dem som bodde på dessa boenden blev ofta isolerade från resten av samhället då gårdarna ofta låg i utkanten av byar och människorna som bodde där inte fick röra sig fritt utanför gården.

Försörjningsinrättning

Försörjningsinrättningen var kommunal och städernas typ av fattigvård. Där fick de arbetsföra boende arbeta med sysslor som gaturenhållning, trädgårdsarbete istället för jordbruk (Gunnarsson 1981). De fungerade annars på samma sätt som landsbygdens fattigstugor.

Ålderdomshem

Genom en statlig kommitté upprättades normalritningar av ålderdomshem på 1920-talet vilket skulle underlätta för kommunerna (Svensson 2002). Boendena skulle vara hemlika och inte innehålla mer än 45 platser och rummen fick inte vara större än för två personer vilket ansågs vara rum på cirka 12 kvadratmeter. Dessa normalritningar användes fram till funktionalismen (Gunnarsson 1981) Husen bestod oftast inte av mer än två plan (Svensson 2002). Även hygienutrymmen delades av flera personer men var skilt åt mellan kvinnor och män.

På 1950-talet ökade standarden något och enkelrum blev vanligare (Svensson 2002). Det fanns även rum för par på de flesta avdelningarna. Hygienutrymmen delades mellan boendeenheter, vilket kunde bestå av tre eller fyra rum. En avdelning kunde bestå av fyra boendeenheter och rymma cirka 15 personer som delade på kök, tvättstuga och vardagsrum. Måltider ordnades av personal och åts i gemensam matsal.

Social hemvård

Social hemvård blev ett erkänt begrepp under en kampanj som startades år 1949 av Ivar Lo Johansson (Gunnarsson 1981). Det var en kampanj som ifrågasatte varför friska äldre människor fick bo på äldreboenden istället för med stöd i vardagen kunde bo kvar i sitt hem.

Pensionärslägenheter

Pensionärslägenheter var likt studentlägenheter specialbostäder som på 1960-talet skulle byggas för att korta ner bostadsköerna (Svensson 2002). Pensionärslägenheter byggdes dock utan att anpassas för äldre samt oftast i flera våningar utan hiss. På slutet av 1960- och början av 1970 talet under miljonprogrammet uppmärksammades vikten av tillgänglighet i bostäder anpassade för äldre.

Servicehus

Servicehus var en boendeform som blev vanlig under slutet av 1960- och början av 1970-talet (Svensson 2002). Det var en boendeform som skulle ge de boende mer integritet och självbestämmande (Gunnarsson 1981). Det var vanliga lägenheter för äldre personer som till största del klarade sig själva (Svensson 2002). I servicehuset skulle det finnas gemensamma utrymmen för måltider, aktiviteter och tvätt. Rummen för aktiviteter och sysselsättning skulle dagtid även vara öppna för pensionärer i området. Omsorgspersonal fanns tillgänglig dygnet runt, dock i mindre omfattning än på sjukhemmen (Andersson 2011). Sjuksköterskor samt läkare vid behov,

Servicelägenheter

Servicelägenheter var lägenheter anpassade till äldre som låg i vanliga flerbostadshus (Svensson 2002). Dessa var likt servicehusen anpassade till äldre som i största del klarade sig själva med lite stöttning från hemhjälp. I närhet till dessa lägenheter kunde det ofta finnas en dagcentral dit de äldre i området kunde gå för att delta i aktiviteter.

Sjukhem

Sjukhem var en typ av boende för äldre som byggdes framförallt på 1970-talet (Svensson 2002). De var anpassade för äldre med stora vårdbehov och var uppbyggda på samma sätt som sjukhus med korridorer och avdelningar med rum som var fördelade mellan ett, två och fyrbäddsrum med gemensamma hygienutrymmen. Idag är dessa ombyggda till lägenheter för en, ibland två personer (Andersson 2011).

Gruppboende

Gruppboenden är boenden som under 1990-talet blev allt vanligare och som oftast bestod av sex till åtta rum med gemensamt vardagsrum, kök och tvättstuga (Svensson 2002). De byggdes ofta i ett plan och rummen var cirka 30 kvm stora med kokvrå samt stora tillgängliga badrum. Att skapa en hemlik miljö var väldigt viktigt och hade hög prioritet.

Seniorboende

Seniorboende är en bostadsform som i dagsläget blir allt vanligare och som främst vänder sig till friska äldre (Svensson 2002). Den består oftast av lägenheter som är tillgängliga och väl anpassade för äldre och med någon typ av gemensam lokal för aktiviteter i närheten av bostaden. Dessa boenden kräver inte något bostadsbeslut utan fungerar som en vanlig hyreslägenhet eller bostadsrätt.

Hemtjänst

Innefattar dels uppgifter inom service som hjälp med städning, tvättning, matlagning och dels uppgifter gällande personlig omvårdnad som hjälp med personlig hygien, förflytta sig, äta och klä sig (Ahlström. och Nilsson 2007).

Särskilt boende

Särskilt boende för äldre omfattar många olika typer av byggnader som byggts under olika tidsperioder och för olika ändamål (Andersson 2011). Det kan vara gruppboenden, sjukhem och servicehus. Kommuner är enligt socialtjänstlagen tvungna att inrätta boenden för äldre människor med behov av särskilt stöd (Äldreboendedelegationen 2007). Vård- och omsorgspersonal ska finnas tillgänglig under hela dygnet. För att få bo på ett särskilt boende krävs en biståndsbedömning där vård- och omsorgsbehov för personen i fråga är tillräckligt omfattande (seniorval 2012). För att få bo på särskilt boende för äldre krävs att personen har ett stort vårdbehov.

Ordinärt boende

Består av olika upplåtandeformer så som äganderätt, bostadsrätt, hyresrätt och kooperativ hyresrätt (Äldreboendedelegation 2007).

Mellanboende

En typ av boende för de personer som står mellan att flytta från sitt ordinära boende och bo på särskilt boende, exempelvis trygghetsboende eller seniorboende (seniorval 2012). Med ett mellanboende där bostäderna är funktionellt anpassade kan en flytt till ett särskilt boende skjutas upp då de boende med stöd av hemtjänst klarar sig hemma längre.

Äldreboende innan 1992

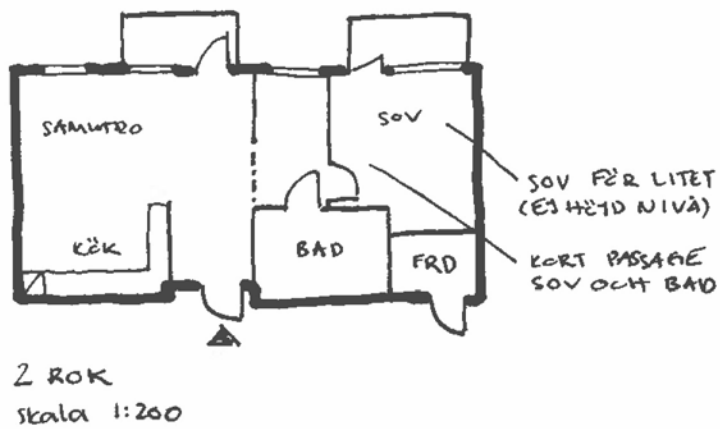
Var ett samlingsnamn för servicelägenheter, ålderdomshem, gruppboenden, vårdboende, sjukhem.

Äldreboende efter 1992

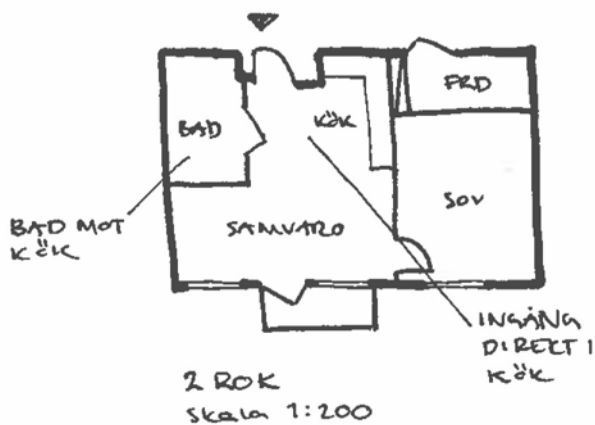
Ädelreformen medförde att olika boenden som tidigare gått under samlingsnamnet äldreboende nu kallas särskilt boende. Ädelreformen gjorde att begreppet hemlikhet hade stort fokus under utformning av särskilda boenden (Svensson 2002). Detta ledde till mindre enheter ofta byggda i ett plan. Många av de gemensamma funktioner och utrymmen som tidigare funnits i boenden som sjukhem och servicehus saknas (Andersson 2011). Under 2000-talet blir boendena åter igen större.

Bilaga 2 – Arbetsprocess

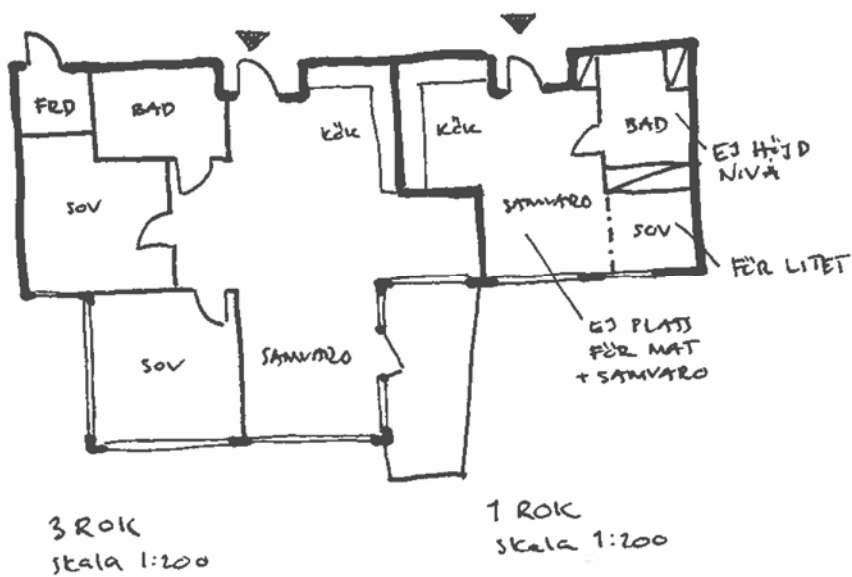
Dicksons Hus äldreboende

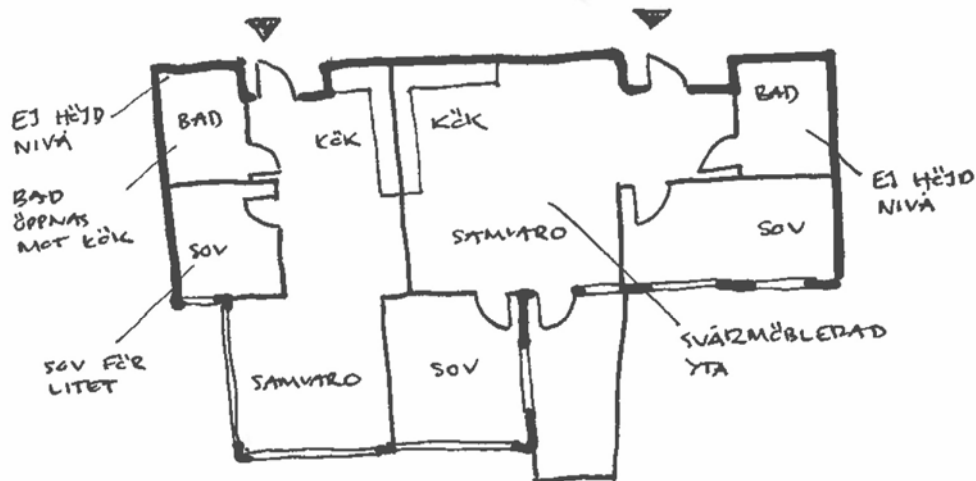
Figur 43: 5.3.1, 2,5 ROK, Dicksons Hus äldreboende

Figur 44: 5.3.2, 2 ROK, Dicksons Hus äldreboende

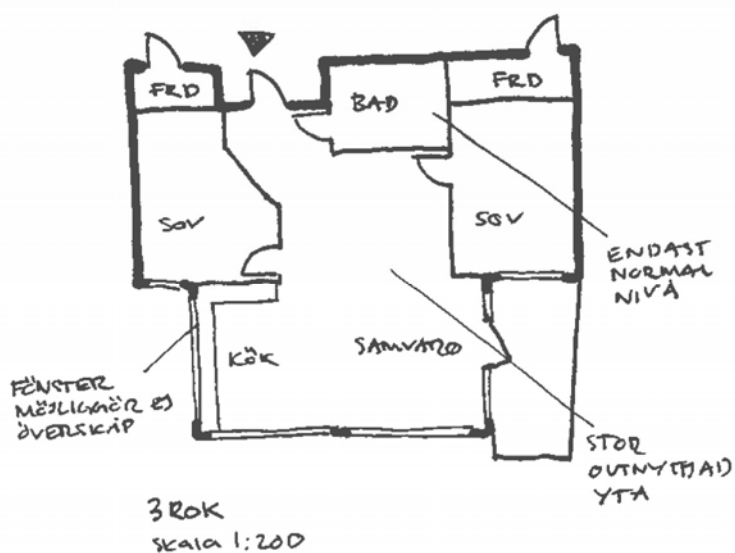
Figur 45: 5.3.3, 3 ROK, Dicksons Hus äldreboende

2 ROK
SKALA 1:200

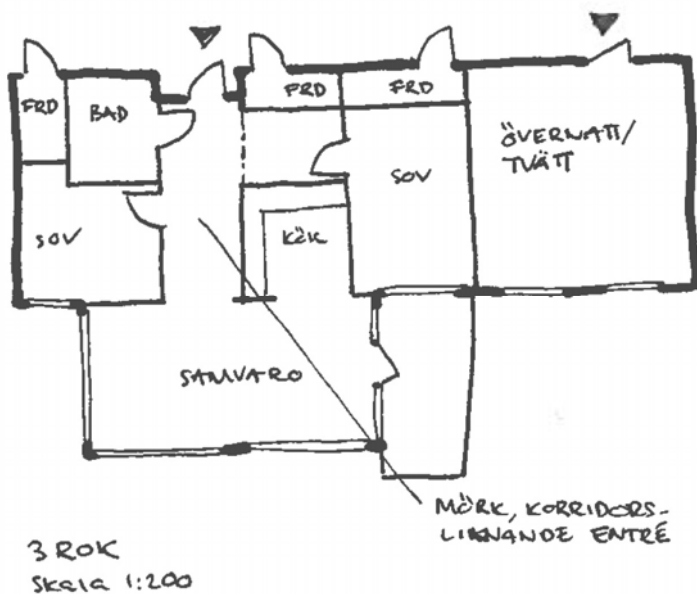
3 ROK
SKALA 1:200

Figur 46: 5.3.3,
2 ROK och 3 ROK,
Dicksons Hus
äldreboende

3 ROK
SKALA 1:200

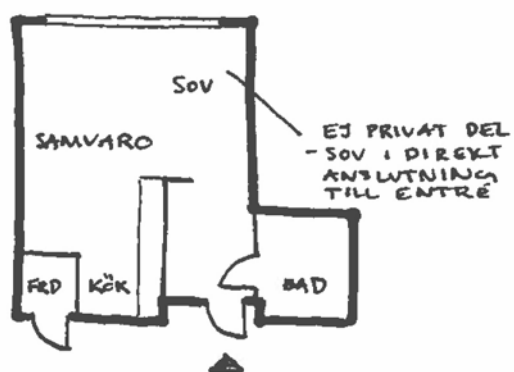
Figur 47: 5.3.3,
3 ROK,
Dicksons Hus
äldreboende

3 ROK
SKALA 1:200

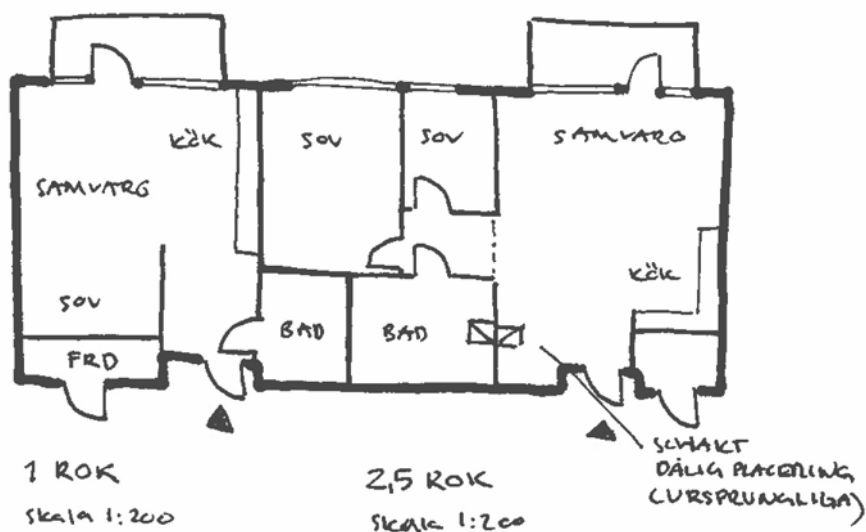
Figur 48: 5.3.3,
3 ROK,
Dicksons Hus
äldreboende

Kallebäcks äldreboende

1 ROK
Skala 1:200

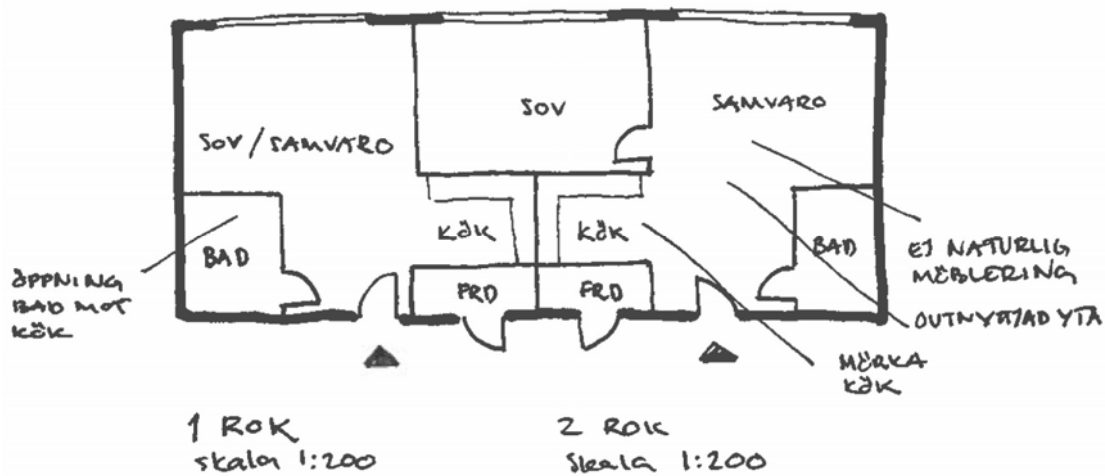
Figur 49: 6.3.1, 1 ROK, Kallebäcks äldreboende

1 ROK
Skala 1:200

2 ROK
Skala 1:200

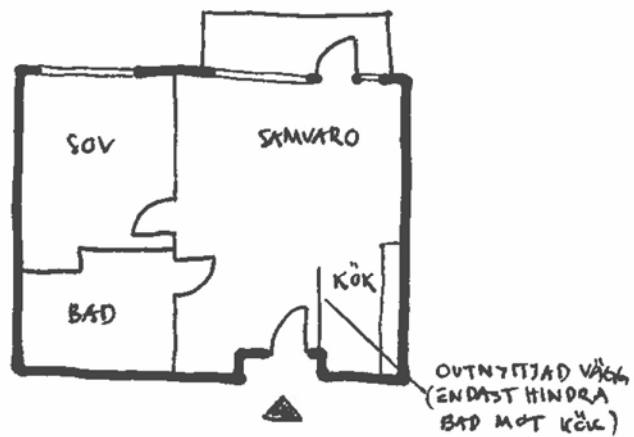
Figur 50: 6.3.1, 1 ROK och 2 ROK, Kallebäcks äldreboende

1 ROK
Skala 1:200

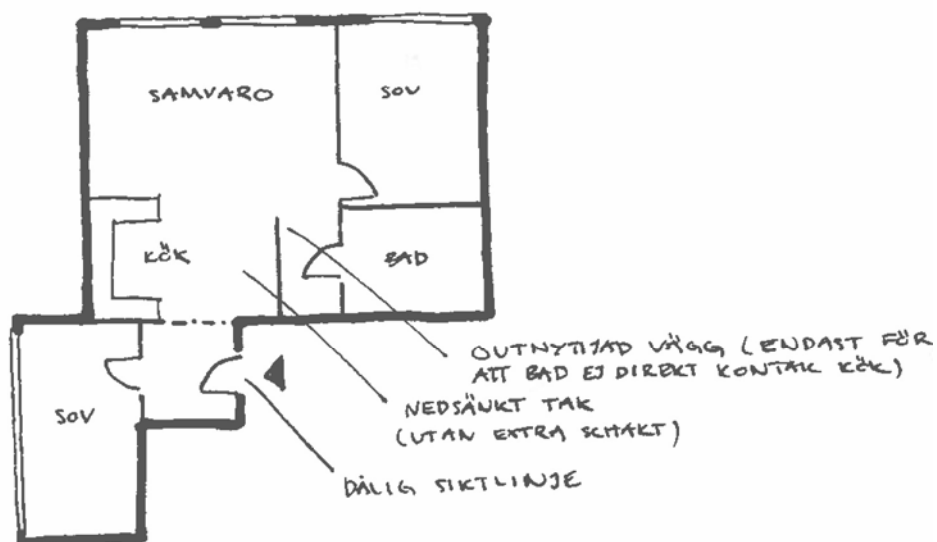
2 ROK
Skala 1:200

Figur 51: 6.3.1, 1 ROK och 2 ROK, Kallebäcks äldreboende

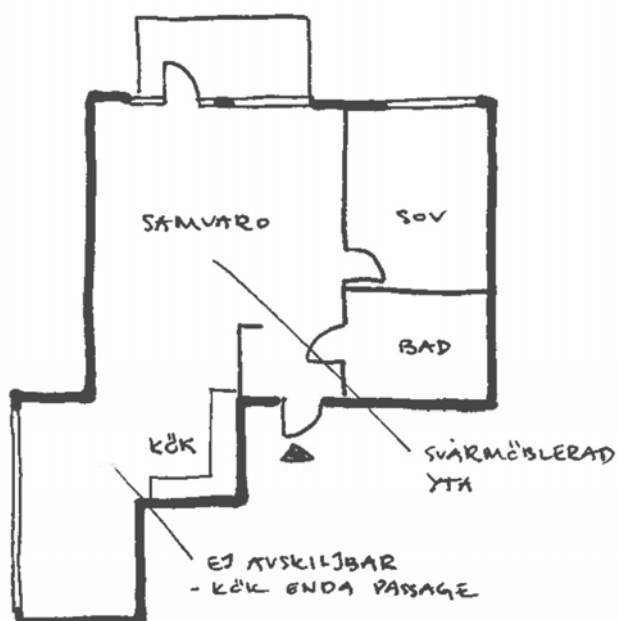
Figur 52: 6.3.2,
3 ROK,
Kallebäcks
äldreboende

2 ROK
skala 1:200

Figur 53: Figur
53: 6.3.2, 3 ROK,
Kallebäcks
äldreboende

3 ROK
skala 1:200

Figur 54: 6.3.2, 2
ROK, Kallebäcks
äldreboende

3 ROK
skala 1:200